

T.C.
DİCLE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE VE EKONOMİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

73078

TÜRKİYE'DE NÜFUSUN YAPISI VE SORUNLARI

73078

Kasım ÖZGEZERİM

Tez Danışmanı : Prof.Dr. Aydın TÜRKBAL

DIYARBAKIR - 1998

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

ÖZET

Ülkelerin ekonomik gelişmelerinde doğal zenginliklerin yanı sıra nüfusun da büyük önemi vardır. Ancak, ekonomik faaliyetlerin etkinliğinde, insanların sayısından çok, nüfusun yaş, cinsiyet, kültürel statü, nüfus yoğunluğu ve istihdam gibi özelliklerin de büyük rolü vardır.

Aslında aşırı olmamak kaydıyla nüfus artışının boş duran doğal kaynakların işletilmesinde yararlı olacağı bir gerçektir. Ayrıca nüfus artışı karşısında hızlı şehirleşme ve vatandaşların gereksinimlerini karşılama ve tatmin konusunda da daha fazla çaba gösterecekleri, yüksek düzeyde ekonomik faaliyetlere katılacakları gerçeğini de vurgulamak gerekir. Yine ülkemiz açısından nüfus artışı, uygulanmakta olan üretim tekniğini modernleştirmek ve ekonomik unsurları düzeltmek bakımından da yararlı kabul edilebilir. Bunların yanı sıra eğitsel ve kültürel kuruluşlarında gelişmesine katkıda bulunur.

Türkiye nüfusunun yaklaşık %50'si 0-19 yaş grubundadır. Bu durum gelecekte potansiyel bir üretim gücü gibi görünmesine rağmen, çalışan sınıf için daha çok insanı doyurma sorunu yaratmaktadır. Ayrıca daha sonra aktif duruma gelecek olan bu insanların istihdamı da oldukça büyük bir sorun olarak ortaya çıkacaktır.

Yurdumuzda erkeklerin %50'si, kadınların ise %29'u aktif nüfusu oluşturmaktadır. Bu oranlar, toplam nüfusun yaklaşık %40'ını oluşturmaktadır. Aktif nüfusun sayısı yıllara göre artmasına karşılık, hızlı nüfus artışı karşısında oransal olarak azalma göstermektedir.

Ülkemizde nüfus artış oranının yavaşlatılması ve eğitimde teknik alanlara yönelinmesi, hem ekonomik gelişmeyi hızlandıracak, hem de buna bağlı olarak sosyal refahı yükseltecektir.

SUMMARY

Besides the natural riches, population also has a great importance in the economic development of a country. But more than the number of the people such various peculiarities as age distribution, sex ratio, cultural situation, density of population and employment play roles in the effectiveness of economic affairs.

Infact, it is a reality that high population will be beneficial in the working of unused resources, incite the heavier economic activities to meet the needs occur as a result of urbanization, improve the economic factors by modernizing the production techniques, facilitate the establishment of more large scaled plants, an contribute the foundation and improvement of the educational and cultural institutions.

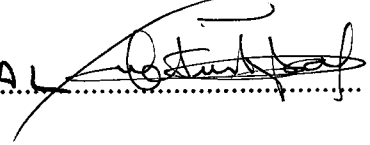
Approximately 50 % of the population in Turkey is between 0 - 19 years old. Though this means a potential productive power in future; it also creates the problem of feeding more people for the working class. Later on, the problem of providing employment fields for these people who are geoeing to become active will come on the agenda.

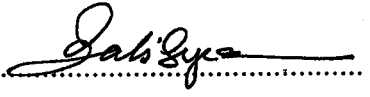
50% of the men and 29.0 % of the women population in our country are active and 40 % of the total population is determined to be economically active. Though the number of productives has increased as regard to years, the ratio remained low because of excessive increase of population.

In our country slowing down the ratio of population increase and inclining towards the technical fields in education will both accelerate the economic development and increase social welfare connecting to this.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu çalışma jürimiz tarafından Maliye ve Ekonomi Anabilim Dalında **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Aydın TÜRKBAL

Üye : Doç. Dr. Zeki SEZER

Üye : Doç. Dr. Ahmet GÜRBÜZ

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

26.12.1998

Prof. Dr. Abdülhakî EHLAN
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Ülkemizde, ekonomik büyüme ve gelişmenin sağlanması, insan sayısının artışından çok, sağlıklı, eğitim görmüş, kalifiye ve meslek sahibi kişilerin artışına bağlıdır. Hızlı nüfus artışı, yatırımları, üretken yatırımlar yerine, artan nüfusun yaşamını sürdürebilmesi için demografik yatırımlara yöneltmektedir. Dolayısıyla yatırımları üretken alanlardan, sosyal alt yapı niteliğindeki alanlara kaydırma, kalkınma hızının yavaşlamasına ve toplum refahının düşmesine neden olmaktadır.

Ülkemizde nüfusun hızlı arttığı dikkate alınrsa, nüfus artış hızının yavaşlatılması konusunda gerekli önlemlerin alınması veya varolan önlemlerin geliştirilerek artırılması ekonomik gelişmeyi olumlu yönde etkileyecektir.

Bu nedenle ülkemizin optimum nüfus miktarı konusunda ayrıntılı çalışmaların yapılması ve bu miktarın belirlenmesi zorunluluğu vardır.

Bu çalışmada ülkemizin nüfusu (1927-1990 arası) incelenmiş ve nüfus yapısı tüm ayrıntılarıyla açıklanmaya çalışılmıştır.

Çalışmamızın, ileride yurdumuzun optimum nüfusu konusunda yapılacak araştırmalarla daha da geliştirileceği kanısındayım.

İÇİNDEKİLER

TÜRKÇE ÖZET	I
İNGİLİZCE ÖZET	II
TUTANAK	III
ÖNSÖZ	IV
1. TÜRKİYE'DE NÜFUSUN YAPISI VE SORUNLARI	1
2. TÜRKİYE'NİN NÜFUSU VE GELİŞMELERİ	4
2.1. Nüfusun Cinsiyete Göre Dağılımı	9
2.2. Nüfusun Yaşlara Göre Bölünüşü	16
2.3. Nüfusun Kültür Düzeyi	22
2.4. Nüfus Yoğunluğu	34
2.5. Faal Nüfus	40
2.6. Faal Nüfusun Dağılışı	48
2.7. Yurt Dışı İstihdam	56
3. SONUÇ	58

TABLolar

TABLO: 1	Şehir ve Köy Nüfusundaki Yıllık Artış Hızı ve Oranları	5
TABLO: 2	Şehir ve Köy Nüfusundaki Yıllık Artış Oranları	8
TABLO: 3	Türkiye'de Nüfusun Cinsiyete Göre Dağılımı	11
TABLO: 4	1000 Kadına İsalet Eden Erkek Sayısı	12
TABLO: 5	Yaş Gruplarına Göre 1000 Kadına İsalet Eden Erkek Sayısı	14
TABLO: 6	Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı ve Oranları	15
TABLO: 7	0-19 Yaş Grubu Nüfus	19
TABLO: 8	20-59 Yaş Grubu Nüfus ve Oranları	20
TABLO: 9	Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Yaş Gruplarına Göre Dağ.ve Or.	21

TABLO: 10	6 Yaşından Yukarı Nüfusun Okur-Yazar Sayısı	24
TABLO: 11	Okur-Yazar İndeksi	25
TABLO: 12	6 Yaşından Yukarı Nüfus ve Okur- Yazar Nüfus	26
TABLO: 13	6 Yaşından Yukarı Nüfusun Okur-Yazar Oranı	27
TABLO: 14	Okur-Yazarların 6 Yaşından Yukarı ve Toplam Nüfustaki Or.	29
TABLO: 15	Türkiye’de Çeşitli Öğretim Kurumlarındaki Okul, Öğretim Elemanı ve Öğrenci Sayıları ile Oranları	30
TABLO: 16	Mesleki ve Teknik İş Gücünün Faal Nüfusa Oranı	35
TABLO: 17	Türkiye’de Nüfus Yoğunluğu ve İndeksi	36
TABLO: 18	Coğrafi Bölgelere Göre Nüfus Yoğunluğu	37
TABLO: 19	Türkiye’de 15 Yaşından Yukarı Faal Nüfus	42
TABLO: 20	15 Yaşından Yukarı Faal Nüfus ve Oranları	43
TABLO: 21	15 Yaşından Yukarı Faal Nüfus ve Oranları	44
TABLO: 22	15 Yaşından Yukarı Faal Nüfus ve Oranları	45
TABLO: 23	12 Yaşından Yukarı Faal Nüfusun Mesleklere Göre Oranı ve Dağ.	50
TABLO: 24	Meslekteki Mevkiye Göre Faal Nüfus	55
TABLO: 25	İş ve İşçi Bulma Kurumu Aracılığıyla Yurt Dışına Giden Türk İşçilerinin Sayısı	57

1. TÜRKİYE'DE NÜFUSUN YAPISI VE SORUNLARI

Ülkelerin ekonomik gelişmesinde, doğal zenginliklerin yanı sıra, nüfusun da büyük önemi vardır. Ancak ekonomik faaliyetlerin etkinliğinde, insan sayısından çok; nüfusun çeşitli niteliklerinin rol oynadığı bilinmektedir. Bu nedenle, nüfusun ekonomik yapı üzerindeki önemini araştırırken; sayısal olarak nüfusun yanı sıra yoğunluk, yaş, cinsiyet, kültür durumu, istihdam gibi yönlerden kalitesini de incelemek zorunluluğu vardır.

Yukarıda anılan ayrıntılara inmeden önce, nüfus artışının ülkemiz açısından nasıl bir önem taşıdığını açıklama gereği vardır.

Aslında fazla nüfus, ulusal ve siyasi açıdan önem taşımaktadır. Askeri ve siyasi güçlerin temel unsurunun nüfus miktarı olduğu bilinmektedir. Ülkemizin başlangıçta izlediği politikada, nüfus artışı, askeri ve siyasi yönden amaç olarak benimsenmiştir. Bununla beraber çok hızlı nüfus artışının birçok sosyal ve ekonomik sorunları da birlikte getireceği dikkate alınarak; son yıllarda nüfus planlamasının uygulanmasına geçilmiş ve ülke çapında kampanyalar açılmıştır.

Aşırı düzeyde olmamak koşuluyla nüfus artışının, boş duran doğal kaynakların işletilmesinde yardımcı olacağını ve özellikle ekonomisi tarıma dayalı Türkiye'de entansif tarım metodlarının uygulanmasına yardımcı olacağını belirtmeliyiz. Ayrıca, nüfus artışı karşısında hızlı şehirleşme ve vatandaşların gereksinimlerini karşılama ve tatmin konusunda daha fazla çaba gösterecekleri, yüksek düzeyde ekonomik faaliyetlere katılacakları gerçeğini vurgulamakta yarar vardır. Yine ülkemiz açısından nüfus artışı, uygulanmakta olan üretim tekniğini modernleştirmek ve ekonomik unsurları ıslah etmek bakımından da yararlı kabul edilebilir. Nitekim, büyük ölçekli tesislerin kurulması, buna bağlı olarak ölçeğe göre verimin artırılıp, birim başına giderlerin düşürülmesinde nüfus artışının etkin bir faktör olacağı şüphe götürmez.

Bunlara ek olarak, üretimde ekonomik ve teknik etkinliğin hızlanması ve dış ülkelerle rekabetin geliştirilmesinde, belirli oranda nüfus artışının rolü olduğu gerçeğine de değinmek gerekir. Nitekim, Türkiye'de, başlangıçta kurulan dokumacılık ve buna benzer küçük sanayi kollarının zamanla büyük sanayiye dönüşmesinde, nüfusun artışının önemli rolü olduğu bilinmektedir. Ancak artan nüfusun yeterli satınalma gücüyle desteklenmemesi durumunda, sayısal artışın bir anlam ifade etmeyeceği de bir gerçektir.

Yine, nüfus artışının eğitim ve kültür kurumları ile tiyatro, opera v.s. gibi kurumların oluşum ve gelişmesini olumlu yönden etkileyeceği bir gerçektir. Öte yandan, sosyal işbölümünün ileriye götürülmesi ve uzmanlaşmanın yaygınlaştırılmasında da nüfus artışına gereksinim olduğunu vurgulamakta yarar vardır.

Nüfus artışının bu saymaya çalıştığımız yararlarına karşılık, hızlı nüfus artışının beraberinde birçok önemli sosyal, sağlık ve ekonomik sorunları da getireceği bilinen bir gerçektir.

Nitekim, nüfusun hızlı artışının, özellikle çok çocuklu ailelerde, doğan bebeklerin iyi beslenememesi veya dengesiz beslenmesi sonucu çok küçük yaşlarda ölmeleri; okuma-yazma çağına gelenlerin eğitimlerinin sürdürülememesi, sağlık olanaklarından yeterince yararlandırılamamaları; okuyabilen gençler için mezuniyetten sonra iş olanaklarının bulunamayışı veya bu olanakların sınırlı kalışı, okuma olanağı bulamayanların işsiz kalmalarına yol açışı gibi birçok önemli sorunlarının bulunduğu bilinmektedir. Ülkemizin son yıllardaki hızlı sanayileşmesine rağmen, hala resmi kayıtlara göre 4 milyonun üzerinde işsiz bulunması, en başta hızlı nüfus artışından kaynaklanmıştır. Genç yaşlardaki nüfusun fazlalığı, çalışan insanların yükünü arttırmakta ve artan gereksinimlerin karşılanmasında büyük zorluklarla karşılaşmaktadır. Dolayısıyla bu durum geçim sıkıntısını da beraberinde getirmektedir.

Bir toplumda, artan gelirin kullanılış şekli ile kişi başına dağılımı, nüfus miktarı ile yakından ilgilidir. Ülkelerin ekonomik gelişmelerinin bir göstergesi de kişi başına düşen gelirdir. Ancak nüfus artış hızı, milli gelir artış oranına eşit olursa, kişi başına gelirde herhangi bir değişiklik olmayacağından, ekonomik gelişmede de duraklama meydana gelir. Milli gelirden hızlı bir nüfus artışı ise, kişi başına gelirin de azalmasına yol açacağından, ekonomide olumsuz etkiler yapar ve toplum refahının azalmasına neden olur. Yine hızlı nüfus artışından ileri gelen kişi başına düşük gelir, yatırımlara dönük tasarrufların sınırlı kalmasına, bir diğer deyişle az olmasına yol açacaktır. Nitekim, nüfustaki hızlı artış nedeniyle, yapılacak yeni harcamalar, toplumun refahını yükseltici alanlar yerine, ancak artan nüfusun fizyolojik ihtiyaçlarını karşılayabilecek demografik yatırımlara kayacaktır. Anlaşılacağı gibi, hızlı nüfus artışı ile refah arasında ters yönlü bir ilişki vardır. Yani nüfus hızlı arttıkça refah azalırken, yavaş nüfus artışı refahı artırır. Bundan da anlaşılacağı gibi, artan nüfusun çeşitli sosyal ve ekonomik gereksinimlerini aynı ölçüde karşılamak mümkün olmadığı sürece, aşırı nüfus politikasının yararlı bir uygulama olacağını düşünmek son derece yanlıştır. Özellikle Türkiye gibi kaynak ve iş sahalarını

istenen hızda geliştirme olanakları sınırlı olan ülkelerde, nüfus artışına paralel olarak yatırımları artırma, kaynakları zorlama ve kişilerin gelir düzeylerini büyük ölçüde yükseltme yoluna gitmek te bir hayli zordur.

Ayrıca, hızlı nüfus artışı, yatırımların dağılımını da etkilemektedir. Gerçekten üretken yatırımlar yerine, artan nüfusun yaşamını sürdürebilmesi için demografik yatırımlara yönelme, daha açıkçası, yatırımları üretken alanlardan, sosyal alt yapı niteliğindeki alanlara kaydırma, kalkınma hızının yavaşlamasına ve toplum refahının düşmesine neden olur.

Ekonomik büyüme ve gelişmenin gerçekleşmesi, insan sayısının artışından çok, sağlıklı, eğitim görmüş, kalifiye ve meslek sahibi kişilerin artışına bağlıdır. Onun içindir ki ülkemizde nüfusun hızlı arttığı dikkate alınırsa, nüfus artış hızının yavaşlatılması konusunda gerekli önlemlerin alınmasının veya varolanların genişletilmesinin ekonomik gelişmeyi olumlu yönde etkileyeceğini vurgulamak gerekir. Daha açıkçası, ülkemizin optimum nüfus miktarı konusunda ayrıntılı çalışmaların yapılması ve bu miktarın belirlenmesi zorunluluğu vardır. Optimum nüfus, çeşitli görüşlerin varolmasına rağmen , genelde kişi başına üretimin en yüksek düzeye çıkarılabildiği nüfus olarak bilinir. Bir diğer deyişle, bir toplumda kişi başına düşen gelirin en yüksek, yani maksimum olduğu nüfustur. Bir başka görüşe göre de optimum nüfus, kişi başına yaratılabilir faydanın maksimum olduğu nüfustur. Kısaca, kişi başına yaratılabilir tasarruf miktarının en yüksek düzeye ulaşması halindeki nüfus, optimum kabul edilmektedir.

2 - TÜRKİYE'NİN NÜFUSU VE GELİŞMELERİ

Osmanlı İmparatorluğunun kuruluşundan, yani 14. yüzyılın başlarından 19. yüz yılın sonlarına kadar ülke nüfusunu gösteren gerçek veriler yoktur. Bununla beraber 1520-1530 yılları arasında Mısır, Irak ve Tuna ötesi Avrupa Bölgeleri dışında kalan İmparatorluk nüfusunun 11.5 milyona yakın olduğu tahmin edilmiştir.

19. yüz yılla, 20. yüz yılın başlarında İmparatorluk sürekli olarak toprak kaybetmiş olduğundan kesin nüfus rakamlarını belirlemek olanağı olmamıştır. Ancak 1831 yılında ilk resmi nüfus sayımının yapıldığı ve imparatorluk nüfusunun sadece erkekleri kapsamak suretiyle 3.753.642 olarak belirlendiği kayıtlarda vardır. 1844'te ise, toplam nüfusun İmparatorluk sınırları içerisinde 36.5 milyon dolayında olduğu saptanmıştır. 1874'te yapılması planlanan, yüz yılın son nüfus sayımı ise Osmanlı-Rus savaşı nedeniyle gerçekleştirilememiş ve ancak 1884'te, yani on yıl sonra yapılabilmektedir. Bu sayımda ilan edilen sonuçlara göre İmparatorluğun nüfusu 28.9 milyon olarak belirtilmiştir. Ancak bu nüfus daha sonra imparatorluğun Bulgaristan, Sırbistan, Eflak ve Boğdan'la Şarki Anadolu'nun bazı kısımlarını kaybetmesi sonucu 11.8 milyona düşmüştür.

20. yüzyılda ise ülkemiz nüfusunu gösteren gerçek rakamları bulmak olasıdır. İlk resmi nüfus sayımı 1927 yılında yapılmış ve Türkiye'nin nüfusu 13.648.270 kişi olarak belirlenmiştir.

Tablo 1 de de görüleceği gibi, ülkemizin 1927' den itibaren 20. yüz yılda nüfus artışı hızla devam etmiştir. 1927-1935 yılları arası 8 yıllık dönemdeki 2.5 milyonluk artışın, aslında 2 milyon dolayında olduğu sanılmaktadır. Çünkü 1927 sayımında 400.000 kişinin saklanmış olduğu ve 13.648.270 kişinin arasında yer almadığının daha sonra anlaşıldığı kaynaklarda bulunmaktadır. 1935-1940 döneminde ise Hatay'ın da ülkeye katılması ile ülkemiz nüfusundaki artış devam etmiş ve aynı dönemde yurda giren göçmenlerle birlikte bu miktar 16 milyonun üzerine çıkmıştır.

TABLO 1: ŞEHİR VE KÖY NÜFUSUNDAKİ YILLIK ARTIŞ ORANLARI

	ŞEHİR			KÖY		
	SAYI (000)	YILLIK ARTIŞ HIZI %	YILLIK ARTIŞ %	SAYI (000)	YILLIK ARTIŞ HIZI %	YILLIK ARTIŞ
1927	3306	--	--	10342	--	--
1935	3803	2.35	1.75	12355	7.65	2.22
1940	4346	2.44	2.67	13475	7.56	1.73
1945	4687	2.49	1.51	14103	7.51	0.91
1950	5244	2.50	2.25	15703	7.50	2.15
1955	6927	2.88	5.57	17137	7.12	1.75
1960	8860	3.19	4.92	18895	6.81	1.95
1965	10806	3.44	3.97	20586	6.56	1.71
1970	13691	3.85	4.73	21914	6.15	1.25
1975	16869	4.18	4.18	23479	5.82	1.38
1980	19645	4.39	3.05	25092	5.61	1.33
1985	26866	5.30	6.26	23799	-4.70	-1.06
1990	33326	5.90	4.31	23147	-4.10	-0.56

1940'tan sonra nüfusun artış hızında bir yavaşlama baş göstermiştir. 2.Dünya Savaşı sırasında bulunulması, artış hızındaki yavaşlamanın ana etkenidir. Çünkü, evlilik çağına gelmiş gençlerin silah altına alınmış bulunması, evlenmelerin azalmasına ve dolayısıyla doğum oranının düşmesine neden olmuş ve böylece de nüfusun artış miktarı yavaşlamıştır. Aynı dönemde mükemmel veya gerçeğe uygun veriler bulunmasa bile, ölüm istatistiklerine göre doğum sonrası bebek ölümlerinin arttığı ve bunun da nüfusun artış miktarını etkilediği sanılmaktadır. Nitekim, savaş yıllarında birçok ilaç, özellikle antibiyotiklerin ithalinin kısıtlı oluşu dolayısıyla tedavi yetersizliğinin bebek ölümlerinde artışa yol açtığı gerçeğini de vurgulamak gerekir. İşte bir yandan doğum oranlarının azalması ve öte yandan da ölüm oranlarının artması, 1940-1945 yılları arasında nüfusun artış hızının yavaşlaması sonucunu doğurmuştur. Görüleceği gibi, sözkonusu dönemde yıllık nüfus artış oranı sadece % 1.06 ve 5 yıldaki nüfusun artış miktarı da 969.000 kişidir.

1945'ten sonra nüfusun tekrar hızla artmaya başladığı ve bu artışın 1960 yıllarına doğru rekor düzeye ulaştığı görülmektedir. Savaş sonrası evlenmeler ve doğum oranlarının hızlı artması ve tıptaki gelişmelerle birlikte daha önce sözü edilen sınırlandırılmış ilaç ithalinin serbestleşmesi sonucu ölüm oranlarının düşmesi, nüfusun hızlı artışında ana etken olmuştur. Bu dönemdeki yıllık nüfus artış oranı 1945-1950 arası % 2.17, 1950-1955 arası % 2.78 ve 1955-1960 yılları arası da % 2.85 olup, % 3'e yakındır. 1950-1960 yılları arası nüfustaki hızlı artışta, az da olsa yurda giren 125.000 göçmenin etkisi vardır. Ancak bir çok kereler yazılmış ve söylenmiş olduğu gibi 1960'daki % 2.87 lik nüfus artış oranı, Avrupa'nın hemen hemen en hızlı oranıdır.

1960-1970 döneminde nüfustaki yıllık artış oranının giderek yavaşlamaya başladığını görüyoruz. 1960-1965 arası % 2.45 olan yıllık nüfus artış oranı 1965-1970 arası % 2.52'ye çıkmışsa da önceki dönemlerdeki gibi belirgin artış söz konusu değildir. Bunda bazı faktörlerin etkili olduğu belirtilmektedir. Bunlardan biri, ülkemizde nüfusun, sayım sırasında hazır bulunanlar için yapılması yöntemidir. Yani sayım günü ülke sınırları içerisinde bulunan vatandaşlar bulundukları yerde sayılmaktadır. Halbuki, 1960'dan sonra, yurtdışına çok sayıda işçinin gittiği dikkate alınırsa, bunlar 1960 yılında Türkiye'nin nüfusunda gözükürken, 1965 ve daha sonraki sayım dönemlerinde ülke nüfusunda yer almamaktadırlar. Böylece, 1 milyona yakın kişi bu sayımların dışında kalmıştır. İkinci etken, 2. Dünya Savaşı sırasındaki neslin, 1960 sonrası doğurgan hale geldiği bilinmektedir. Ancak, sayıları bir hayli az olan neslin, yapabilecekleri çocuk sayısının düşük olması, nüfusun artış hızının da yavaş olmasına yol açmıştır.

Üçüncü etken de, hızlı şehirleşme ve sanayileşme eğiliminin, kaba doğum oranının düşmesine neden olmasıdır. Çünkü bu dönemde 1000 nüfusa isabet eden doğumlarda azalma olması bunu kanıtlamaktadır.

1970 sonrasında nüfusun artış hızı giderek yavaşlamış ve 1975'te % 2.50, 1980'de de % 2.07 ye düşmüştür. Tıptaki hızlı gelişme sonucu ölüm oranlarının giderek azalmasına karşılık, nüfus artış hızının yavaşlamasının, ülkemizde uygulanan nüfus planlaması ve doğumların kontrol altında tutulması ile açıklanabilir. Nitekim, nüfus planlamasının amacı, her aileye istediği zaman ve sayıda çocuk sahibi olma olanağını sağlamaktadır. Özellikle eğitim düzeyi yükselen ailelerin, çocuk yapma sayısını giderek azalttıkları ve çok çocuğu zor yetiştirme yerine, az çocuğu çok daha iyi bir şekilde büyütme yolunu benimsedikleri dikkati çekmektedir. Şehirlerde doğum oranının, kırsal kesimlere göre daha düşük olduğu ve giderek azalma eğilimi gösterdiği istatistiklerden anlaşılmaktadır. Hacettepe Üniversitesi, Nüfus Etüdları Enstitüsünce yapılan bir araştırmada, kentsel kesimdeki doğurganlık oranının % 3.9 olmasına karşılık, kırsal kesimde bu oran % 6.1 dolayında olduğu belirtilmektedir. Ayrıca şehirlerdeki doğum oranlarının son yıllarda daha da azaldığı bir gerçektir. Aynı Kurum, 1973'de söz konusu oranın kırsal kesimde % 5.3 olduğunu belirtmiştir. Nüfus artış oranının şehirlerde azalmasının bir diğer nedeni de, şehirlerdeki ailelerin belirli bir kısımda eşlerin çalışmaları sonucu çocuk bakımının güçleşmesi ve yetiştirme giderlerinin artmasıdır. Kırsal kesimlerde ise bu sorun daha az önem taşır.

Kısaca, 1950'den sonra, ölüm oranlarının yavaş da olsa azalmasına karşılık, doğum oranlarının bir hayli yüksek oluşu, ülke nüfusunun hızlı artmasına yol açmıştır. Öyle ki, 1975-1980 arası toplam nüfusdaki artış 4.389.000 kişi olup, ortalama yıllık artış miktarı 887.800' dür. Buna göre kabaca bir hesap yapılırsa, ülkemizde günde 2405, saatte 100 ve 2 dakikada 3 kişinin arttığı görülür. Bebek ölümleri hariç tutulmasına rağmen Türkiye 'de iki dakikada 3 kişinin artması hiç de küçümsenecek bir olay değildir. İşte bu % 2.5 - % 3.0 gibi yüksek oran, ileride ayrıntılarını daha da açıklayacağımız bir çok sosyal ve ekonomik sorunları beraberinde getirmektedir. Gelişmiş ülkelerde nüfusun yıllık artış oranının %1 dolayında tutulmaya çalışılması, gelişmeyi hızlandırma amacından başka bir şey taşımamaktadır. Nitekim, 1980 yılı istatistiklerine göre ABD' de yıllık nüfus artış oranı % 01, Belçika'da % 01, Japonya' da % 09, Almanya' da % 01, Fransa'da % 04, Hollanda' da % 07, İtalya'da % 04, Bulgaristan'da % 03, SSCB'de % 09, İran'da % 2.3, Irak'da % 3.3 ve Yunanistan'da da % 1.2'dir. Kıtalar dikkate alındığında, Avrupa'da nüfusun yıllık artış oranı %

04, Okyanus'da % 1.5 ve Afrika'da da % 2.9'dur. Görülüyorki, gelişmiş ülkelerdeki düşük nüfus artış oranına karşılık, gelişme halindeki ülkelerde yüksek nüfus artış oranı söz konusudur.

Şehirlerde doğurganlık oranının düşük, kırsal kesimlerde ise yüksek olmasına rağmen, şehir ve köy nüfuslarındaki yıllık artış miktarları dikkate alındığında, şehir nüfusundaki artışın köylere nazaran çok daha fazla olduğu görülür. Nitekim Tablo 2'den de anlaşılacağı gibi, 1960 yılına kadar şehir nüfusunda yıllık artış oranı yükselme seyri gösterirken, daha sonra bu oran azalmaya başlamıştır. Köy nüfusundaki yıllık artış oranının şehirlerdeki ile ters yönlü hareket ettiği anlaşılmaktadır.

Şehir nüfusunun artış oranının, kırsal kesime nazaran daha yüksek oluşu, hızlı şehirleşme hareketinin ve köylerden şehirlere göçlerin etkisinden kaynaklanmaktadır. Özellikle, 1950'den sonra tarımın makinalaşması sonucu, insan gücüne duyulan gereksinim azalmış, gizli işsiz ve işsiz sayısında hızlı bir artış oluşmuştur. Şehirlerdeki sınai ve ticari gelişmeler, köylülere yeni iş sahaları ve istihdam olanakları yaratmıştır.

**TABLO 2:ŞEHİR VE KÖY NÜFUSUNDAKİ
YILLIK ARTIŞ ORANLARI**

YILLAR	YILLIK ARTIŞ %	YILLIK ARTIŞ %
1927	-	-
1935	1.75	2.22
1940	2.67	1.73
1945	1.51	0.91
1950	2.25	2.15
1955	5.57	1.75
1960	4.92	1.95
1965	3.97	1.71
1970	4.73	1.25
1975	4.18	1.38
1980	3.05	1.33
1985	6.26	-1.06
1990	4.31	-0.56

Yine, tarımsal faaliyetlerin yılın ancak ortalama 120 gününde yapıldığı ve tarımla uğraşanların yılın 2/3'ünde boş kaldıkları bilinmektedir. Bu durumda kendilerine ek gelir sağlamak amacıyla köylüler, şehirlere akın etmiş ve iş bulmaya çalışmışlardır.

Bunlara ek olarak, yol şebekesinin de ıslahı ve olanaklarının gelişmesi, göçlerde etkin rol oynamıştır. Eskiden nasıl şehire gideceğini düşünen ve karar veremeyenler bile yolların ıslahı ile bu endişelerinden kurtulmuş ve kolayca şehirlere göç etmeye başlamışlardır.

Ancak 1970 yılından sonra şehirlere göçte bir yavaşlama olduğu da dikkati çekmektedir. Bunun nedeni ise, şehirlerdeki istihdam olanaklarının sınırlanması ve açılan yeni iş sahalarının tüm köyden gelen nüfusu istihdam edecek düzeyde gelişmemesidir. Yine 1960'dan sonra yurtdışına gidişlerin yavaş yavaş başlaması ve giderek artış kaydetmesi, şehirlerden çok yurtdışı talebini fazlalaştırmıştır.

2.1. Nüfusun Cinsiyete Göre Dağılımı :

Nüfusun çeşitli niteliklerine göre incelenmesinde ilk özellik, kadınla erkek oranıdır. Bir toplumda, kadın oranının erkeğe nazaran az veya çok oluşu, ülkenin güç ve gelişmesinde büyük öneme sahiptir. Kişilerin cinsiyete göre dağılımı, sosyal yapı, ekonomik, askeri ve siyasi güç hakkında karar vermede yardımcı olur.

Dünya nüfusunda genellikle kadın ve erkek arasında bir denge sözkonusu olup, kadın ve erkek oranı aşağı yukarı birbirine denktir. Ancak bazı ülkelerde erkek, diğer bazılarında ise biraz kadın fazlalığı vardır. Örneğin, ABD, İngiltere, Fransa, İsveç ve İtalya'da kadın nüfusu erkeğe nazaran çok iken, Pakistan, Kanada ve Türkiye gibi ülkelerde erkek nüfusu daha fazladır.

Bu da gösteriyor ki, genelde bir kadın fazlalığı var gibidir. Aslında erkek doğum oranı bir çok ülke ve dünya genelinde, kadın doğum oranından daha yüksektir. Ancak, erkeklerde ölümlerin, kadınlardan daha çok oluşu, nüfusun yapısında kadın sayısının erkeklerden daha çok olmasına yol açmıştır. Yapılan istatistiksel çalışmalarda, kadınların ortalama ömür süresinin erkeklerden daha fazla olduğu belirtilmiştir. Bu nedenle, başlangıçta erkek lehine var olan nüfus sayısı farkı, ileri yaşlarda kadınların lehine dönüşmektedir.

Doğurganlık oranı yüksek ve ölüm oranı düşük olursa, genellikle genç yaşlardaki erkek fazlalığı, toplam nüfusta da kendisini hissettirir. Örneğin Türkiye’de olduğu gibi.

Uluslararası göçlerde, sözkonusu dengeyi bozan bir diğer etkidir. Çünkü gerek iç ve gerekse dış göçlere genellikle erkek nüfus katılmaktadır. Göç alan ülkelerde bir erkek fazlalığı, göç veren toplumlarda da bir kadın fazlalığı olacağı şüphesizdir. Nitekim, Kanada ve Avusturalya’da erkek nüfusun daha çok oluşu, bu ülkelerin geniş çapta göçmen kabulünden kaynaklanmaktadır.

Savaşlar da, kadın erkek dengesini bozar. Çünkü savaş, savaşa katılan ülkelerde belirli bir erkek nüfus azlığına ve kadın nüfusun fazlalığına neden olur. Ancak savaş sonrası, hızlı bir doğum artışı meydana gelir ki, bu da, erkek nüfus oranının tekrar hızlı artmasına ve dengenin sağlanmasına yol açar.

Bunlara ek olarak, kadınların bazı ülkelerde bulundukları çok kötü sağlık ve çalışma koşulları da, kadınların ortalama ömür süresinin erkeklerden daha düşük olmasını etkiler ve bu toplumda kadın nüfusun daha az olmasına neden olur. Örneğin Hindistan’da ve Çin’de kadın nüfus oranı erkeklere göre daha azdır. Bunun nedeni de yukarıda anılan etmenlerdir.

Ülkemizdeki durum ise Tablo 3’de gösterilmiştir.

1927 yılındaki resmi nüfus sayımından bu güne kadarki, nüfusun cinsiyet itibariyle dağılımına bakıldığında, 1927-1945 yılları arası kadın nüfusun, erkek nüfustan daha çok olduğu görülür. 1945’ten sonra ise, erkek nüfus oranı, kadın nüfus oranından yüksek seyretmiştir. En yüksek oran 1980’de % 51.6 ve daha sonra da 1975’de % 51.4’ tür. Bu dağılım 1000 kadına düşen erkek sayısı olarak Tablo 4’te gösterilmiştir.

Tablodan da görüleceği gibi, savaş yılları dışında ülkemizde erkek fazlalığı vardır. Aslında doğumlarda da erkek çocukların miktarı, kız çocuklara oranla daha fazladır. Nitekim, doğumlarda 100 kız çocuğa karşılık, 108 erkek çocuğun düştüğü tahmin edilmektedir. Bu nedenle, 1927-1940 yılları arasındaki erkek nüfus eksikliği, 1945’ten sonra kapanmış ve hatta erkek çokluğu ortaya çıkmıştır.

Türkiye’ye 1945 yılından sonra da göçmen alındığı ve özellikle göçlere erkek nüfusun katılmasının sözkonusu olduğu düşünülecek olursa, erkek nüfusun fazlalığında göçlerin de etkisinin olduğu söylenebilir. Ancak bu etki çok düşük düzeydedir. Nitekim 1980’de göç hemen hemen hiç yokken en yüksek erkek oranı bu sayım döneminde.

1960'dan sonra 1965 ve 1970 yıllarında, erkek nüfustaki azalma genellikle yurtdışı göçlerle ilgili görülmektedir. Çünkü 1965'te çoğu erkek olmak üzere 250.000 ve 1970'te de yaklaşık olarak 1.300.000 kişinin yurtdışına çalışmak üzere gittiği istatistiklerden anlaşılmaktadır. Bu sayı 1975'te 4.439 kişiye düşmüştür.

**TABLO 3: TÜRKİYE'DE NÜFUSUN CİNSİYETE
GÖRE DAĞILIMI (1927-1985)**

YILLAR	TOPLAM	ERKEK		KADIN	
		SAYI (000)	%	SAYI (000)	%
1927	13647	6563	48.1	7084	1.9
1935	16158	7937	49.1	8221	50.9
1940	17821	8899	49.9	8922	50.1
1945	18791	9447	50.3	9344	49.7
1950	20948	10573	50.3	10375	49.7
1955	24064	12233	50.8	11831	49.2
1960	27755	14164	51.0	13591	49.0
1965	31391	15997	51.0	15394	49.0
1970	35605	18007	50.6	17598	49.4
1975	40348	20745	51.4	19603	48.6
1980	44737	22695	51.6	22042	48.4
1985	50664	25672	50.7	24992	49.3
1990	56473	28607	50.7	27866	49.3

TABLO 4: 1000 KADINA İSABET EDEN ERKEK SAYISI

YILLAR	ERKEK SAYISI
1927	926
1935	966
1940	1000
1945	1010
1950	1019
1955	1034
1960	1042
1965	1039
1970	1023
1975	1058
1980	1030
1985	1027
1990	1027

1980'de ise 28.503 vatandaşımız yurtdışına işçi olarak gitmiştir. 1980'den sonra yurtdışına gidenlerin sayısında tekrar artışlar olmuştur ki, 1985 tarihinde erkek nüfus oranında yine azalma dikkati çekmektedir.

1980 yılı nüfus sayım istatistikleri dikkate alınarak, Türkiye'de yaş gruplarına göre erkek ve kadın dağılımı Tablo 5'de gösterilmiştir.

Tablodan da anlaşılacağı gibi, genç yaşlarda belirgin bir erkek fazlalığı varken, ileri yaşlarda ve özellikle 50 yaşından yukarı nüfusta kadın çokluğu dikkati çekmektedir.

Bu durum Tablo 6'da daha açık bir şekilde gösterilmiştir. Nitekim, 55-59 yaş grubunda erkek oranı % 53.3 iken, 60-64 yaş grubunda bu oran % 47.4'e ve 65 yaşından yukarı grupta da % 45.3'e düşmektedir. Her ne kadar burada yaşlara göre ölüm oranları verilmemişse de, erkeklerde ömür süresinin kadınlara göre daha düşük olduğu vurgulanmıştır. Onun içindir ki ölümlerin

erkeklerde ileri yaşlarda daha erken meydana gelmesi, bu yaşlarda kadın fazlalığına yol açmaktadır.

Nüfusun cinsiyet itibarıyla yaş gruplarına göre dağılımında önemli bazı özellikler dikkati çekmektedir. Başka ülkelerde genç yaş diye nitelendirilen 0-19 yaşındaki nüfusta erkek fazlalığı % 1-3 arasında değişirken, ülkemizde bu oran 1980 yılı sayımına göre %7'dir.

Öte yandan, konu, şehir ve köyle dikkate alınarak incelendiğinde, yine 1980 sayımına göre köylerde 1000 kadına 980 erkek isabet ettiği halde, şehirlerde 1000 kadına 1096 erkeğin düştüğü görülür. Bu da, gösteriyor ki, ülkemizde erkek nüfus daha çok şehirlerde toplanmaktadır. Halbuki ekonomik gelişmelerini tamamlamış ülkelerde, köylerde erkek fazlalığı olduğu belirtilmektedir. Nitekim, 1961 yılında İngiltere' de şehirlerde 1000 erkeğe 1079 kadın düşerken, köylerde 1000 erkeğe 1014, ABD'de şehirlerde 1000 erkeğe, 1062 , köylerde 958 kadın düştüğü anlaşılmaktadır. Ekonomik gelişme sürecindeki Hindistan'da şehirlerde 1000 erkeğe 844 kadın, köylerde ise 963 kadın düştüğü görülmektedir. Bu da gösteriyor ki, gelişmiş ülkelerde erkek fazlalığı köylerde, gelişme halindeki ülkelerde ise şehirlerde yoğunlaşmıştır.

Ülkemizde özellikle büyük şehirlerde erkek nüfus oranının kadınlarda daha çok olduğu dikkati çekmektedir. Bunda, köyden şehire iç göçlerin etkisinin bulunduğu gerçektir. Tüm bunlara rağmen, erkek ve kadın dengesinde aşırı bir farklılığın olmadığı, aslında erkeklerin daha çok oluşunun ekonomik ve askeri yönden güç oluşturduğu kabul edilmektedir. Çünkü tüm yaş grupları dikkate alındığında, en çok farkın % 7-8 dolayında olduğu görülebilir.

**TABLO 5 : YAŞ GRUPLARINA GÖRE 1000 KADINA
İSABET EDEN ERKEK SAYISI (1990)**

YAŞ GRUPLARI	ERKEK SAYISI (000)	KADIN SAYISI (000)	1000 KADINA İSABET EDEN ERKEK SAYISI
0-4	3052	2902	951
5-9	3541	3358	948
10-14	3561	3330	935
15-19	3165	3051	964
20-24	2581	2514	974
25-29	2436	2377	976
30-34	2097	1989	948
35-39	1784	1706	956
40-44	1419	1370	965
45-49	1111	1090	981
50-54	980	1039	1060
55-59	993	947	954
60-64	768	847	1103
65- +	1091	1327	1216

**TABLO 6 : NÜFUSUN YAŞ GRUPLARINA GÖRE
DAĞILIMI VE ORANLARI (1990)**

YAŞ GRUPLARI	TOPLAM (000)	ERKEK SAYISI (000)	%	KADIN SAYISI (000)	%
0-4	5955	3052	51.3	2902	48.7
5-9	6899	3541	51.3	3358	48.7
10-14	6891	3561	52	3330	48
15-19	6216	3165	51	3051	49
20-24	5096	2581	51	2514	49
25-29	4813	2436	51	2377	49
30-34	4086	2097	51.3	1989	48.7
35-39	3490	1784	51.1	1706	48.9
40-44	2788	1419	50.8	1370	49.2
45-49	2201	1111	50.4	1090	49.6
50-54	2019	980	48.5	1039	51.5
55-59	1940	993	51.2	947	48.8
60-64	1615	769	47.6	847	52.4
65- +	2419	1092	45.1	1327	54.9

2.2 Nüfusun Yaşlara Göre Bölünüşü

Bir toplumda kişilerin gereksinim ve sosyal fonksiyonları, yaşlara göre değişir. Mal ve hizmetlere karşı duyulan talep, öğretim, eğitim, iktisadi faaliyet, doğum oranları ve doğum dönemleri ile ölüm oranları ve nedenlerinin incelenmesinde nüfusun yaş bölünüşü büyük önem taşır. Öyle ki, nüfusun gerçek yapısı, bünyesi ve gelişmesi ancak yaş bölünüşünün bilinmesiyle mümkün olur.

Bir insanın doğduğu günden itibaren, ölünceye kadarki yaşadığı yıl, ay, hafta ve günlerin sayısı yaşını belirler. Yaşların belirlenmesi, sınıflandırılması ve gruplandırılmasında bir çok güçlüklerle karşılaşıldığını da vurgulamak gerekir. Özellikle, kültür ve eğitim düzeyi düşük toplumlarda yaşları gerçeğe uygun şekilde belirlemek olanağı hemen hemen hiç yoktur. Bir grup insan bilerek yaşını küçük göstermek eğiliminde bulunurken, bir diğer grup da bilmediği yaşını gerçek olarak söyleyemez. Eğitilmiş toplumlarda bile yaşların yuvarlak rakamlarla ifade edilmesi adeta usul haline gelmiştir. Örneğin ABD’de bile buna rastlamak olasıdır.

Ülkemizde ise okur-yazar oranının her geçen gün biraz daha artmasına rağmen, yine de gerçek yaşların belirtildiğini ve istatistiklerin tam anlamıyla gerçekleri yansıttığını söylemek olanağı yoktur. Nitekim, istatistiklerin incelenmesinden, bir önceki yaştakilerin sayısının, bir sonraki yaştakilerin sayısından fazla olduğunu görebiliyoruz ki, bu mümkün olmayabilir. Yine kadınların ileri yaş dağılımında yaşlarını küçültme ve yuvarlaklaştırma eğilimi göstermeleri sonucu yanlış rakamlara rastlanmaktadır. Örneğin, 1965 yılında 35 yaşındaki kadınların sayısı 453.000 iken, 36 yaşındaki kadınların sayısının 127.000’ e düşmesi, bunun açık kanıtıdır.

Onun içindir ki, Türkiye’de yaşlara göre nüfusun bölünüşünün gerçek verilere dayandığını söylemek zordur. Bununla beraber, var olan rakamlara dayanarak, nüfusun yaşlara göre özellikleri üzerinde durmakta yarar vardır. Ülkemizde genç nesil dediğimiz 0-19 yaş grubu çok kalabalıktır. Öyle ki, 1965-1970 ve 1975 sayımlarında toplam nüfusun yarısından çoğunun sözkonusu yaş grubunda olduğu görülmektedir. 1990 sayım sonuçları ise Tablo 7’de gösterilmiştir.

Görüldüğü gibi 1990 yılında tüm erkek nüfusunun % 46.6’sı 0-19 yaş grubundadır. Kadınların söz konusu yaş grubundaki oranı ise % 45.2’sidir. Yani gerek erkek ve gerekse kadın nüfusun % 50’ ye yakını 0-19 yaşları arasındadır. 0-19 yaş grubundaki nüfus, ülke nüfusunun da % 45.9’una, yani hemen

hemen yarısına sahiptir. Bu oran büyük ölçüde yüksektir. Diğer birçok Avrupa ve dünya ülkelerinde, söz konusu yaş grubundaki nüfus oranının % 40' ın üzerine çıkmadığı istatistiklerden anlaşılmaktadır. Örneğin, 1961 yılında 0-19 yaş grubunun toplam nüfus içerisindeki oranı, Fransa'da % 32.2, Yugoslavya'da % 38.9, ABD'de % 38.9, Yunanistan'da % 33.9 dur. Türkiye'de belirtilen yaş grubundaki nüfusun kalabalık oluşu, ülkenin ekonomik açıdan potansiyel bir iş gücü olarak kabul edilebilirse de, çalışacak çağa geldiklerinde, daha doğrusu ekonomik faaliyetlere katılmak istediklerinde, iş sahaları bulma konusunda önemli bir istihdam sorununun ortaya çıkacağı kaçınılmaz görünmektedir. Nitekim, ülkemiz için halen büyük bir sorun oluşturan işsizliğin daha da artacağı ve işsizler ordusuna yenilerinin eklenmesinin, sorunu daha da büyüteceği de bir gerçektir.

1990 sayımına göre, 0-19 yaş grubundaki erkek ve kadın oranları arasında büyük benzerlikler vardır. Her sınıftaki erkek ve kadın oranı hemen hemen eşittir. Örneğin, 0-4 yaş grubundaki erkeklerin tüm erkek nüfusa oranı % 10.7, aynı yaş grubundaki kadınların da tüm kadın nüfusa oranı % 10.4'tür. Bu durum 5-9, 10-14 ve 15-19 yaş grupları için de de değişmemektedir. Oysa daha önceki sayım dönemlerinde söz konusu oranlar arasında belirgin farklar bulunmaktadır. Örneğin, 1965 yılı nüfus sayımında 5-9 yaş grubundaki erkeklerin oranı % 15.1, kadınların % 16.2, 10-14 yaşları arasındaki erkeklerin oranı % 12.8, kadınların % 11.7 ve 15-19 yaş grubundaki erkeklerin oranı % 9.6, kadınların ise % 8.8'dir.

Öte yandan 0-4 yaş grubundan, 15-19 yaş grubuna doğru gidildikçe, toplan nüfus içerisindeki oran azalmaktadır. Bu da gösteriyor ki, küçük yaşlarda nüfus kalabalık iken, ileri yaşlarda nüfus miktarı azalarak seyretmektedir. Dolayısıyla, genç nesiller oranındaki fazlalık, özellikle ilk yaş gruplarında yoğunlaşmaktadır.

Ülkemizde doğum oranlarının yüksek oluşu ve genç nesillerin yaşlarını nisbeten küçültmeleri 0-19 yaş grubunun daha da kalabalıklaşmasına neden olmuştur. Ayrıca 20-59 yaşları arasındaki nüfusun yoğunluğu da dikkat çekicidir.

Özellikle iktisadi faaliyetlerde en verimli olması gereken yaşlardaki bu grubun azlığına da değinmekte yarar vardır. Bu da birçok ekonomik sorunlar doğurmaktadır. Tablo 8' de görüldüğü gibi, 20-59 yaş grubundaki erkek nüfus 13.401.000 olup, toplam erkek nüfusun % 46.7'sini oluşturmaktadır. Kadın nüfus ise 13.032.000 olup, toplam kadın nüfusun % 46.6'sını oluşturmaktadır. Toplam ülke nüfusunun ise % 46.7'si 20-59 yaşları arasındadır.

Bu da gösteriyor ki 20-59 yaş grubundaki nüfusun oranı nisbeten düşüktür. Ancak bu rakamların biraz yanıltıcı olduğunu da vurgulamakta yarar vardır. Çünkü, 20-59 yaşları arasındaki bir kısım kişilerin yaşlarını küçülterek 0-19 yaş grubunda yer aldığı sanılmaktadır. Bu durum diğer ülkelerle karşılaştırıldığında 20-59 yaş grubunun az olduğu gerçeği ortaya çıkar.

Çünkü 1961 yılında sözkonusu yaş grubundakilerin toplam nüfus içerisindeki oranı Fransa'da % 50.3, İngiltere'de % 48.6, Yugoslavya'da % 51.4 ve ABD'de de % 47.9' dur. Her ne kadar rakamlar biraz eski yıllara ait ise de, yıllar itibariyle oranların fazla değişmediği ülkemiz nüfusu içerisindeki oranlardan anlaşılmaktadır.

Türkiye'de yaşlılar grubu diye nitelendirilen 60 yaşından yukarı nüfus, 1990 sayımına göre 1.860.000 erkek ve 2.172.000 kadın olmak üzere toplam 4.032.000 kişidir. Bu miktar, toplam nüfusun sadece % 7.1'ini oluşturmaktadır. Ancak bu rakama bilinmeyen nüfus dahil değildir. Bu da gösteriyor ki, ülkemizde ihtiyar nüfus bir hayli azdır. Bir diğer deyişle, Türkiye'de ortalama ömür süresi düşüktür. Çünkü diğer ülkelerle karşılaştırıldığında, yine 1961 yılı istatistiklerine göre bu oranın Fransa'da % 17.5, İngiltere'de % 21.6, Yugoslavya'da % 9.7 ve ABD'de de % 13.2 oluşu, bu olguyu doğrulamaktadır.

Diğer taraftan kadın ve erkek ayrımı dikkate alındığında, 1990 sayımına göre 60 yaşından yukarı nüfusda kadın oranı % 3.8, erkek oranı % 3.3'tür. Kadınların sayısının erkeklere nazaran daha çok oluşu, ortalama yaşama süresinin kadınlarda erkeklerden daha uzun olduğunu göstermektedir. Bunun bir çok nedenleri vardır. Ancak en önemli etkenin, ailede erkeklerin çalışması, yıpranması ve sağlık yönünden dış etkenlerle daha fazla karşı karşıya kalmasıdır.

Tablo 9'da da görüldüğü gibi, erkek nüfus oranı, kadın nüfusa göre 59 yaşına kadar daha fazla iken, 60 yaşından yukarı grupta kadın oranı daha yüksektir.

TABLO 7 : 0-19 YAŞ GRUBU NÜFUS (1990)

YAŞ GRUPLARI	ERKEK (000)	ERKEK NÜFUS ORANI %	KADIN (000)	KADIN NÜFUS ORANI %	TOPLAM (000)	TOPLAM NÜFUS ORANI (000)
0-4	3052	10.7	902	10.4	5954	10.5
5-9	3541	12.4	3358	12.0	6899	12.2
10-14	3561	12.4	3330	11.9	6891	12.2
15-19	3165	11.1	3051	10.9	6216	11.0

TABLO 8 : 20 - 59 YAŞ GRUBU NÜFUS VE ORANLARI (1990)

YAŞ GRUPLARI	ERKEK (000)	ERKEK NÜFUS ORANI %	KADIN (000)	KADIN NÜFUS ORANI %	TOPLAM (000)	TOPLAM NÜFUS ORANI (000)
20-24	2581	9.0	2514	9.0	5095	9.08.5
25-29	2436	8.5	2377	8.5	4813	7.2
30-34	2097	7.3	1989	7.1	4086	6.2
35-39	1784	6.2	1706	6.1	3490	4.9
40-44	1419	4.9	1370	4.9	2789	3.9
45-49	1111	3.9	1090	3.9	2201	3.6
50-54	980	3.4	1039	3.7	2019	3.6
55-59	993	3.5	947	3.4	1940	3.4
TOPLAM	13401	46.7	13032	46.6	26433	46.7

TABLO 9 : NÜFUSUN CİNSİYET İTİBARIYLA YAŞ GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI VE ORANLARI (1990)

YAŞ GRUPLARI	ERKEK (000)	ERKEK NÜFUSA ORANI %	KADIN (000)	KADIN NÜFUSA ORANI %
0-4	3052	10.7	2902	10.5
5-9	3541	12.4	3358	12.0
10-14	3561	12.5	3330	11.9
15-19	3165	11.2	3051	11.0
20-24	2581	9.0	2514	9.0
25-29	2436	8.6	2377	8.5
30-34	2097	7.3	1989	7.2
35-39	1784	6.2	1706	6.2
40-44	1419	5.0	1370	4.9
45-49	1111	3.8	1090	3.9
50-54	980	3.4	1039	3.7
55-59	993	3.5	947	3.5
60-64	769	2.7	847	3.0
65-69	471	1.6	522	1.9
70-74	243	0.8	304	1.1
75-79	205	0.7	236	0.8
80- +	172	0.6	263	0.9
TOPLAM	28580	100.0	27845	100.0

Diğer taraftan 0-14 yaşına kadar olan sınıflarda, erkek ve kadın oranları birbirine yakın olup, bu yaş grubu geniş bir taban oluşturmaktadır. Halbuki ileri yaşlarda, yani piramidin uç kısımlarında ise büyük ölçüde sivrilik göze çarpmaktadır. Bu da yaş ilerledikçe, nüfus miktarında azalma olduğunu göstermektedir. Piramidin tümü dikkate alındığında, 40-44 yaş sınıfındaki erkek nüfus dışında oyuk yoktur. Halbuki daha önceki nüfus sayımlarında, örneğin 1965 sayımında, 25-29 yaş grubundaki erkekler ile 45-49 yaş grubundaki kadın ve erkek nüfusta, bir önceki yaş gruplarına göre azalmalar ve dolayısıyla yaş piramidinde oyuklar vardır. 1990 sayımında ise piramidin daha kararlı ve piramit özelliğine uygun seyri, nüfusun yaş gruplarına göre daha dengeli dağıldığını göstermektedir. Bu durum, son yıllardaki nüfus sayım istatistiklerinin, daha sağlıklı düzenlenmesinden kaynaklanmıştır.

Ülkemiz nüfusunun yaşlara göre dağılımında aşağıdaki özellikler dikkati çekmektedir:

Ülke ekonomisinde en verimli faal nüfus olarak kabul edilen 20-35 yaş grubunun azlığı ve yine 20-59 yaşlar arasındaki yetişmiş kişilerin sayısının düşük oluşu, ülkenin ekonomik gücünü zayıflatıcı bir nitelik olarak kabul edilmektedir.

Diğer taraftan, 0-19 yaş grubundaki fazlalık, ilerisi için ekonomik gücü arttırıcı bir etken sayılmakta ve gelecek vaad eden potansiyel nüfus açısından olumlu karşılanmaktadır. Ancak ileride istihdam olanaklarının yaratılması halinde, bu olumlu etkinin ortaya çıkacağı da bilinmelidir.

Ayrıca, yaşlı nüfus azlığı, ekonomik açıdan bir sakınca doğurmamaktadır. Çünkü, üretici nüfusun katlanacağı yük fazla olmamaktadır.

2.3. Nüfusun Kültür Düzeyi

Bir ülkenin sosyal ve ekonomik gücü üzerinde, nüfusun kültür düzeyinin çok önemli rolü vardır. Okur-yazar oranının yükselmesi, toplumun da ekonomik gelişmesinin hızlanmasını sağlar. Onun içindir ki Türkiye'deki eğitim durumunun belirlenmesi büyük anlam taşımaktadır.

Her ne kadar ÷lkemizde sadece okumayı bilip, yazmayı bilmeyenler, yazmayı bilip, okumayı bilmeyenler, okuma yazma bilenler ve okuma yazma bilmeyenler şeklinde eğitim durumu incelenebilmekte ise de, sadece okuma yazma bilenler ve bilmeyenler şeklinde altı yaşından yukarı nüfusu iki gruba ayırarak incelemenin daha yararlı olacaktır. (Tablo : 10)

TABLO 10 : 6 YAŞINDAN YUKARI NÜFUSUN OKUR-YAZAR SAYISI (1927- 1990)

YILLAR	OKUMAYAZMA BİLMEYENLER		OKUMAYAZMA BİLENLER		TOPLAM
	ERKEK (000)	KADIN (000)	ERKEK (000)	KADIN (000)	
1927	4036	5354	852	260	10502
1935	4366	5979	1823	625	12793
1940	4759	6547	2439	829	14574
1945	4537	6584	3292	1265	15678
1950	4516	6819	4055	1725	17115
1955	4314	7079	5479	2436	19308
1960	5324	8301	6158	2743	22526
1965	4689	8450	8372	4133	25644
1970	4393	8424	10405	6051	29273
1975	4096	8048	13119	8212	33475
1980	3896	8396	15484	9794	35570
1985	3338	7603	18776	13642	43359
1990	2779	6809	22067	17489	49144

Tablo 12’de görüldüğü gibi, Türkiye’de 1927 yılında okuma yazma bilenlerin sayısı 1.112.000 kişi iken, bu miktar 1950’de 5.780.000, 1970’de 16.456.000, 1980’de 25.278000 ve 1990’ da da 39.555.000 kişiye yükselmiştir. Bu artış, nüfus sayım dönemleri dikkate alındığında, hem erkek, hem de kadın nüfusta okur-yazar sayısının hızla arttığı görülmektedir. Ancak, 1950-1990 yılları arası erkek okur-yazar sayısı 5.5 kat artarken, kadın okur-yazar sayısı 10 kat artmıştır.

TABLO 11: OKUR-YAZAR İNDEKSİ (1950= 100)

YILLAR	ERKEK (000)	KADIN (000)
1950	100.0	100.0
1955	135.1	141.2
1960	151.9	159.0
1965	206.5	239.6
1970	256.6	350.8
1975	323.5	476.1
1980	381.8	567.8
1985	478.4	711.4
1990	599.4	891.4

Bu da gösteriyor ki, özellikle 1960’dan sonra, kadın nüfusta okula gitme yönünden büyük aşamalar olmuştur. Yine köylerdeki kız çocuklarının da okula gönderilme fikrinin gelişmesi, kadın nüfusun okur-yazarlık oranının hızla artışında önemli etken olmuştur. 1980’den sonra okur-yazar oranının çok daha hızlı arttığı da gözden kaçmamaktadır. Çünkü, 1981-1983 yılları arasında düzenlenen 138.338 kursta 3.000.000 kişinin okuma yazma öğrenerek diploma aldığı istatistiklerden anlaşılmaktadır.

TABLO 12 : 6 YAŞINDAN YUKARI NÜFUS VE OKUR-YAZAR NÜFUS (000)

YILLAR	6 YAŞINDAN YUKARI NÜFUS (000)			OKUMA YAZMA BİLENLER (000)		
	ERKEK (000)	KADIN (000)	TOPLAM	ERKEK (000)	KADIN (000)	TOPLAM
1927	4888	5614	10502	852	260	1112
1935	6189	6604	12793	1823	625	2448
1940	7198	7376	14574	2439	829	3268
1945	7829	7849	15678	3292	1265	4557
1950	8571	8544	17115	4055	1725	5780
1955	9793	9515	19308	5479	2436	7915
1960	11482	11044	22526	6158	2743	8901
1965	13061	12583	25644	8372	4133	12505
1970	14798	14475	29273	10405	6051	16456
1975	17215	16260	33475	13119	8222	21331
1980	19380	18190	35570	15484	9794	25278
1985	22113	21244	42357	18776	13642	32418
1990	24846	24298	49144	22067	17489	39555

TABLO 13: 6 YAŞINDAN YUKARI NÜFUSUN OKUR-YAZAR ORANI (000)

YILLAR	ERKEK (000)	OKUR- YAZAR ERKEK (000)	%	KADIN (000)	OKUR- YAZAR KADIN (000)	%
1927	4888	852	17.4	5614	260	4.6
1935	6189	1823	29.5	6604	625	9.5
1940	7198	2439	33.9	7376	829	11.2
1945	7829	3292	42.0	7849	1265	11.1
1950	8571	4055	47.3	8544	1725	20.2
1955	9793	5479	55.9	9515	2436	25.6
1960	11482	6158	53.6	11044	2743	24.8
1965	13061	8372	64.1	12583	4133	32.8
1970	14798	10405	70.3	14475	6051	41.8
1975	17215	13119	76.2	16260	8212	50.5
1980	19380	15484	79.9	18190	9794	53.8
1985	22113	18776	84.9	21244	13642	64.2
1990	24846	22067	88.8	24298	17489	72.0

1927 yılında altı yaşından yukarı nüfusta erkek ve kadınların büyük bir kısmı okuma-yazma bilmezken, daha sonraki yıllarda okur-yazar erkek ve kadınların sayısı hızla artmıştır. Bir diğer deyişle, gerek erkek ve gerekse kadın okur-yazar sayısı, 1927'den itibaren hızla artmış ve 1990 yılında erkeklerin 22.067.000' i ve kadınların da 17.489.000' i okuma yazma bilir duruma gelmiştir. Bu hızlı artışta kadınların rolüne değinmekte yarar vardır. Nitekim, 1927' de okur-yazar erkek ve kadın farkı çok büyük iken, örneğin erkekler kadınların üç katından fazla iken, 1990'da okur yazar erkeklerin sayısı, kadın okur-yazarların sadece bir buçuk katıdır.

1927 yılında erkeklerin sadece % 17.4'ü ve kadınların da % 4.6' sı okur-yazar iken, bu oran 1950' de erkeklerde % 47.3 ve kadınlarda % 20.2'ye çıkmıştır. 1960'da okur-yazar oranı hem erkek ve hem de kadında 1955 sayımına göre azalma göstermişse de, 1965'ten sonra tekrar artmaya başlamış ve 1980'de bu oran erkeklerde % 80, kadınlarda % 54'e çıkmıştır. 1990 sayımında ise bu oranlar erkeklerde % 89, kadınlarda ise % 72'ye yükselmiştir.

Okur-yazarların cinsiyet ayrımı yapmaksızın 6 yaşından yukarı ve toplam nüfusa oranları ise Tablo 14' te verilmiştir.

Tabloda görüldüğü gibi, 6 yaşından yukarı nüfusun okur-yazar oranı 1927 yılında % 10.6 iken, 1990' da % 80.5' e çıkmıştır. Ancak okur-yazar nüfusu ülke nüfusuna oranladığımızda 1980'de okur-yazar nüfusun, Türkiye toplam nüfusunun % 56.5' i olduğu; 1990'da ise bu oranın ancak % 70' e çıktığı görülmektedir. Aslında okur-yazar oranında son yıllarda hızlı gelişmeler olmakla beraber, dış ülkelerde özellikle gelişmiş ülkelerle karşılaştığımızda, söz konusu oranın pek de yüksek olmadığı görülür. Nitekim, okur-yazarların tüm nüfusa oranı ABD'de % 97.8, Arjantin'de % 86.4, Belçika'da % 86.7, Fransa'da % 96.6, Yunanistan'da % 74.3, Macaristan'da % 95.3'tür. Ancak, henüz gelişmemiş ve gelişme halindeki ülkelerde ise söz konusu oranın çok düşük olduğu görülmektedir. Çünkü Mısır'da okur-yazarların toplam nüfus içerisindeki oranı sadece % 22.9, Hindistan'da da % 16.6' dır.

TABLO 14 : OKUR - YAZARLARIN 6 YAŞINDAN YUKARI VE TOPLAM NÜFUSTAKİ ORANLARI (000)

YILLAR	6 YAŞINDA YUKARI NÜFUS (000)	OKUR-YAZAR (000)	%	TOPLAM NÜFUS (000)	OKUR-YAZARLARIN TOPLAM NÜFUSA ORANI (000)
1927	10502	1112	10.6	13648	8.1
1935	12793	2448	19.1	16158	15.2
1940	14574	3268	22.4	17821	18.3
1945	15678	4557	29.1	18790	24.3
1950	17115	5780	33.8	20947	27.6
1955	19308	7915	41.0	24065	32.9
1960	22528	8901	39.5	27755	32.1
1965	25644	12505	48.8	31391	39.8
1970	29273	16456	56.2	35605	46.2
1975	33475	21331	63.7	40348	52.9
1980	35570	25278	71.1	44737	56.5
1985	42357	32417	765	50605	64.1
1990	49144	39556	80.5	56473	70.0

TABLO 15 : TÜRKİYE'DE ÇEŞİTLİ ÖĞRETİM KURUMLARINDAKİ OKUL, ÖĞRETİM ELEMANI VE ÖĞRENCİ SAYILARI İLE ORANLARI

SAYILAR		OKUL		ÖĞRETİM ELEMANI		ÖĞRENCİ	
OKULLAR		SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
İLKOKUL	1992-93	49.974	100.0	235.721	100.0	6.707.725	100.0
	1993-94	49.599	99.2	237.943	100.1	6.526.296	97.3
	1994-95	48.429	96.9	233.073	98.9	6.466.648	96.4
ORTAOKUL	1992-93	7.544	100.0	34.121	100.0	2.556.339	100.0
	1993-94	8.318	110.3	36.049	105.7	2.636.558	103.1
	1994-95	8.897	117.9	37.165	109.0	2.674.986	104.6
LİSE	1992-93	4.239	100.0	74.525	100.0	1.743.471	100.0
	1993-94	4.511	106.4	77.861	104.5	1.887.534	108.3
	1994-95	4.713	111.2	77.970	105.0	2.050.565	117.6
MESLEKİ VE TEKNİK OK.	1992-93	864	100.0	268	100.0	313.464	100.0
	1993-94	893	103.3	249	93.0	333.140	106.3
	1994-95	904	104.6	189	71.0	356.071	113.6
YÜKSEK OKUL	1992-93	473	100.0	38.483	100.0	859.484	100.0
	1993-94	625	132.1	42.475	110.4	1.083.063	126.0
	1994-95	741	156.6	44.086	114.6	1.107.320	128.9

Eğitim konusu toplumun olduğu kadar kişilerin de hayat standardını yükseltmede ve kişilerin gelirlerini arttırmalarında çok önemli bir faktördür. Bu olanağın tüm vatandaşlara fırsat eşitliği ilkesine göre sağlanması zorunluluğu vardır. Onun içindir ki, şahısların istek ve yetenekleri doğrultusunda eğitim görebilmelerini sağlayıcı önlemlerin Devletçe alınması gerekir. Eğitimin toplumdaki yaygınlığı Tablo 15’de gösterilmiştir.

1976-1977 öğretim yılı baz alındığı takdirde, 1981-1982 öğretim yılında ilkökul sayısında % 7, öğretim elemanı sayısında % 15.3 ve öğrenci sayısında da % 26.6; Ortaokul sayısında yine % 7, öğretim elemanı sayısında % 25.2 ve öğrenci sayısında da % 15.5 oranında; lise sayısında % 26.1, öğretim elemanı sayısında % 39.5 ve öğrenci sayısında da % 26.1 oranında artışlar olduğu görülmektedir.

Meslek okulları sayısı, % 35.8, öğretim elemanı sayısı % 56.4 ve öğrenci sayısı da % 21.8 oranında yükselme kaydetmiştir.

Özellikle ortaöğretimde en çok artışın öğretim elemanında olduğu, sonra öğrenci sayısı ve okul sayısının geldiği dikkati çekmektedir. Mesleki ve Teknik okulların sayısındaki % 35.8 oranındaki artışa karşılık, öğretim elemanı sayısı % 56.4 oranında artmış, fakat öğrenci sayısındaki artış sadece % 21.8 dolayında kalmıştır. Ülkemizin kalifiye elemana olan ihtiyacın şiddeti gözönünde tutulursa, öğrenci sayısındaki artışın yetersiz olduğu gerçeği ortaya çıkar. Bu nedenle mesleki ve teknik okullardaki öğrenci sayılarının artırılmasına önem verilmelidir.

Yükseköğretim kurumlarına gelince, 1976-1977’ de 334 olan yükseköğretim kurumları sayısı, 1977-1978 öğretim yılında 349’a çıkmıştır. Sosyal ve ekonomik nedenlerden çok, politik etkenlerle hızla yüksekokul ve benzeri kuruluşların açılmasına yönelinmiş, öğretim elemanı sıkıntıları ortaya çıkmış ve bu sıkıntı her geçen gün biraz daha artmıştır. 1980 sonrası, bu okulların bir kısmı kapatılmış, bir kısmı da diğer yükseköğretim kurumları ile birleştirilerek, bunların sayısı tekrar 334’ e indirilmiştir.

Öğretim elemanı sayısı ise söz konusu dönemde % 39.5 oranında artmıştır. Nitekim, 1976-1977 öğretim yılında 15.930 olan öğretim elemanı sayısı 1981-1982 öğretim yılında 22.223’e çıkmıştır. Ancak aynı dönemde öğrenci sayısı % 29.9 oranında azalma kaydederek 344.000’den 241.000’e düşmüştür. 1974-1975 öğretim yılında 260.000’in üzerinde olan öğrenci sayısının 1981-1982’ de 241.000 dolayında gözükmesi, 1980 sonrası daha önce yoğunlaşmış, hızlı öğretim, Yay-Kur ve benzeri okullardan mezun olanların sayılarındaki astronomik ve inanılması güç rakamlardan

kaynaklandığı veya nüfus sayımlarındaki hatalardan ileri geldiği anlaşılmaktadır. Çünkü, yapılan araştırmalarda, 1979-1980 döneminde akademi ve yüksekokullardan mezun olanların sayısının 44.446 kişi olduğu görülmektedir. Aynı dönemde sözkonusu okullardaki toplam öğrenci sayısının 83.000 dolayında olduğu gözönüne alınırsa, bir yılda okullardaki öğrencilerin yarısından çoğunun mezun olduğu gerçeği ortaya çıkar ki bu da anlaşılması son derece güç bir olgudur.

Oysa, 1980-1981 öğretim yılında akademi ve yüksekokullardan mezun olan öğrenci sayısı 9.078 kişidir. Bu kez de mezun olanların oranı % 12-13 dolayında kalmaktadır. Sadece akademilerden mezun olanların sayısının 1979-1980'de 1099, 1980-1981'de 1252 öğrenci olduğu istatistiklerden anlaşılmaktadır. Yalnız yüksekokullardan ise, 1979-1980 öğretim yılında 4977 ve 1980-1981'de de 760 öğrenci mezun olmuştur. Görülüyor ki, 1979-1980 öğretim yılı adeta yüksekokulların rekor düzeyde mezun verdiği dönem olmuştur. Kısaca, okullardaki öğrenci sayısının % 50'den fazlası bir yılda diploma almışlardır. Çünkü, akademi ve yüksekokullardaki öğrenci sayısı 1979-1980'de 92.516 kişi iken, diploma alanların sayısı 44.446'dır. Yüksekokullardaki öğrenci sayısı 83.512 iken, 1979-1980'de mezun olanların sayısı 43.347'dir.

Yay-Kur'da da aynı durumu görmek olasıdır. 1979-1980 öğretim yılında varolan 9.915 öğrencinin 4977'si aynı yıl mezun olmuştur. Fakat, 1980-1981 öğretim yılında varolan 9742 öğrencinin sadece 760'ının diploma aldığı görülmektedir.

Bu durum ülkemizde söz konusu dönemde izlenen eğitim-öğretim politikasının bir hayli istikrarsız, plan ve programlarının ise yanlış olduğunu göstermektedir.

Üniversitelere gelince durumun daha da farklı olduğu görülmektedir. Gerek öğrenci ve gerekse öğretim elemanı sayısındaki kararlılık, her öğretim yılında mezun olanların sayılarında ve oranlarında da görülmektedir. Nitekim, 1978-1979 yılında varolan 124.577 öğrencinin, 17.919'u, yani % 14.4'ü; 1979-1980 öğretim yılında varolan 167.848 öğrencinin 21.703'ü, yani % 13.0'ı ve 1980-1981'de de varolan 165.647 öğrencinin 22.003'ü, yani % 13.3'ü mezun olmuştur. Böylece öğretim yılları itibariyle mezuniyet oranının % 13.0 ile % 14.4 arasında değiştiği görülmektedir. Bu da Üniversitelerde izlenen eğitim ve öğretim politikası ve programlarının çok kararlı, düzenli ve disiplinli yürütüldüğünü göstermektedir.

1981 yılından sonra açılan yeni üniversite, fakülte ve yüksekokullarla, ülkenin gereksinimi olan yükseköğretim gençliğinin yetiştirilmesinin hızlandığı da bir gerçektir. Ancak, izlenecek milli eğitim politikasında ülkenin ihtiyaç duyduğu dallarda bilimsel kuruluşların sayılarının artırılmasına ağırlık verilmesine özen gösterilmesi gerektiği sonucuna varılmaktadır. Her ne kadar bir toplumda okur-yazar oranının yükselmesi ve okumuş sayısının artmasının önemi büyükse de, eğitimin ülkenin sosyal ve ekonomik gelişmesini hızlandırıcı yönde düzenlenmesinin öneminin çok daha büyük olduğu gözlenmektedir. Aksi takdirde, yükseköğrenime karşı talebin hızla artışı ileride diplomalı işsiz ordusunun sürekli artmasına neden olacaktır. Bu durum varolan 5 milyon civarındaki işsizlere bir de diplomalıları ekliyecektir. Bu nedenle ülkemizde, yükseköğretim kurumlarındaki öğrenci birikimi dikkate alınarak teknik alanlarda her düzeyde varolan insan gücü açıklarını kapatacak nitelikte eleman yetiştirilmesini sağlama ve öğrencilerin bu alanlara da yönelmelerini özendirici tedbirlerin alınmasının son derece yararlı olacağı görülmektedir.

Kısaca, sosyal ve ekonomik gelişmeyi gerektiren nitelik ve nicelikte insan gücünün yetiştirilmesi, kişilerin bilgi ve yeteneklerinin artırılarak, teknolojik değişikliklere uyum sağlayacak düzeye getirilmesi, her ülkenin eğitim ve kültür politikasının amacı olmalıdır.

Ülkemizde bu güne kadar izlenen eğitim politikasında, toplumun ihtiyaçları dikkate alınarak ağırlık verilmesi gereken teknik alanlar yerine sosyal talepteki fazlalıktan ötürü, kapasite yaratılması kolay ve maliyeti düşük alanlarda eğitimin geliştirilmesine çalışıldığı ve bazı üretim kollarında iş gücü fazlalığı varken, diğer diğer bir kısım ç ok önemli üretim alanlarında teknik işgücü açıkları ortaya çıkmıştır. Onun içindir ki, klasik liselerden çok, mesleki eğitime yönelik okullara ağırlık verilmesi gerektiği birçok iktisatçı tarafından belirtilmektedir. Gerçi sözü edilen mesleki ve teknik okulların sayıları son yıllarda bir hayli artmıştır, fakat buna paralel olarak öğrenci sayılarındaki artış düzeyi büyük ölçüde düşük kalmıştır.

Türkiye’de mesleki ve teknik insangücü sayı ve oranının, diğer ülkelere nazaran önemli ölçüde düşük oluşu, ekonomik gelişme ve büyümenin hızlanmasını olumsuz yönden etkilemektedir. Nitekim Tablo: 16’ya dikkat edildiğinde, birçok ülke içerisinde faal nüfus içerisinde en düşük mesleki ve teknik işgücü sayısının Türkiye’de olduğu görülecektir. Çünkü Yunanistan’da bile % 4.2 olan sözkonusu işgücü oranının, Türkiye’de bunun yarısı olan % 2.1 düzeyinde kalması, sorunun çözümüne önem verilmesinin

zorunluluğunu ortaya çıkarmaktadır. Bununla beraber, eğitim seferberliğinin hızlandığı ülkemizde, gelişmenin de hızlı bir tempo içerisinde olduğu da bir gerçektir.

2.4. Nüfus Yoğunluğu

Nüfusun ülke içindeki dağılışı ile ülkeler itibariyle bölünüşünün belirlenmesi, ekonomik ve sosyal yönden önem taşır. Bir ülke veya bölgede Km 'ye isabet eden nüfus sayısı denilen yoğunluk, birçok ekonomik ve sosyal sorunların çözümünde yol gösterici nitelik taşır. Genellikle, nüfusu yoğun olan ülke veya bölgelerin sanayileşmiş ve ekonomik yönden, gelişmelerini tamamlamış ülkeler olduğu dikkati çeker. Ancak, bazı istisnalar da vardır. Örneğin ABD'nin nüfus yoğunluğu, Hindistan ile karşılaştırıldığında daha az olduğu görülür. Bu, hiç bir zaman Hindistan'ın ABD' den daha gelişmiş bir ülke olduğu anlamına gelmez. Aynı sınırlar içerisinde, hızlı nüfus artışından kaynaklanan bir aşırı nüfus yoğunluğu, Hindistan'ın bu açıdan daha kalabalık ülke olduğunu gösterir.

Ülkemizin çeşitli yıllara göre nüfus yoğunluğu, Tablo: 17' de gösterilmiştir.

Türkiye'nin yüzölçümünün 780.576 km olduğu ve 10134 km lik baraj göllerini de kapsayan göller dışında kalan alanın 769.318 km olarak belirlendiği bilinmektedir. Buna göre, ülkemizin nüfus yoğunluğu, 1927 yılında 18 kişi iken, yavaş artışlarla 1940' ta 23, 1950'de 27, 1960'ta 36, 1970' te 46, 1980'de 57 ve 1990'da ise 73'e çıkmıştır. Görüldüğü gibi her 5 yıllık sayım dönemlerinde, özellikle 1950'den sonra 5-6 kişilik yoğunluk artışları göze çarpmaktadır.

TABLO 16: MESLEKİ VE TEKNİK İŞGÜCÜNÜN FAAL NÜFUSA ORANI

FAAL NÜFUS ÜLKELER	FAAL NÜFUS (000)	MESLEKİ VE TEKNİK NÜFUS (000)	FAAL NÜFUS ORANI %
BELÇİKA	3375	281	8.3
KANADA	6472	627	9.7
DANİMARKA	2094	158	7.5
FRANSA	18955	1882	9.9
ALMANYA	26527	2037	7.7
İNGİLTERE	23100	1994	8.6
YUNANİSTAN	3683	156	4.2
JAPONYA	43690	2137	4.9
HOLLANDA	4168	380	9.1
NORVEÇ	1406	113	9.0
PORTEKİZ	3316	92	2.8
TÜRKİYE	13590	289	2.1

**TABLO 17: TÜRKİYE'DE NÜFUS YOĞUNLUĞU VE İNDEKSİ
(1927-1990)**

YOĞUNLUK YILLAR	KM' YE NÜFUS	İNDEKS (1927 = 100)
1927	18	100.0
1935	21	116.7
1940	23	121.8
1945	24	133.3
1950	27	150.0
1955	31	172.2
1960	36	200.0
1965	41	227.8
1970	46	255.6
1975	52	288.9
1980	58	316.7
1985	65	344.4
1990	73	

1927-1990 dönemi 63 yıl içerisinde nüfus yoğunluğu 4 misli kadar artmıştır. Bu gelişme arazinin daralmasından değil, nüfus artışından kaynaklanmıştır. Ülkemizin nüfus yoğunluğu diğer ülkelerle karşılaştırıldığında, bu rakamın fazla yüksek olmadığı görülmektedir. Nitekim, 1965'te Belçika'da yoğunluğun 315, Almanya'da 234, Çekoslovakya'da 112, Fransa'da 91, İngiltere'de 227, İtalya'da 175, Yugoslavya'da 79 ve Yunanistan'da da 67 kişidir. Aynı dönemde Türkiye'de nüfusun yoğunluğu sadece 41 kişidir. Yine aynı dönemde ABD'de nüfus yoğunluğunun hemen hemen gelişmiş ülkeler içerisinde en düşük düzeyde olduğu görülmektedir. Bu dönemde ABD'nin nüfus yoğunluğu 21 kişidir. Meksika'da bu rakam 24, Sovyetler Birliğinde ise 11'dir. Bunun nedeni, ülkelerin gelişmemesi değil, arazinin çok geniş olması ve nüfus artış hızının % 1'in altında bulunmasıdır.

Ülkemizde nüfus yoğunluğunun coğrafi bölgelere göre dağılımı Tablo: 18' de görülmektedir.

TABLO 18: COĞRAFİ BÖLGELERE GÖRE NÜFUS YOĞUNLUĞU (1980-1990)

YILLAR BÖLGELER	1980	1990	ARTIŞ (%)
DOĞU ANADOLU	20	33	65.0
BATI ANADOLU	31	41	32.3
ORTA ANADOLU	29	47	62.0
G.DOĞU ANADOLU	31	61	96.8
KARADENİZ	55	82	49.1
AKDENİZ	35	83	137.1
TRAKYA	95	118	24.2
MARMARA VE EGE	56	123	119.6

Tablo: 18'de görüldüğü gibi, Ülkemizin nüfus yoğunluğunun bölgeler itibariyle dağılımı ve son 10 yıldaki artışları büyük farklılıklar göstermektedir. 1980 sayımına göre Doğu Anadolu'da 20 olan nüfus yoğunluğu, Karadeniz'de 55 ve Trakya'da 95 kişidir. 1990 nüfus sayımına göre ise, Doğu Anadolu'da 33 olan yoğunluk, Karadeniz'de 82 ve Trakya'da 118'dir. Görüldüğü gibi ülkemizin en az nüfus yoğunluğu ile en çok nüfus yoğunluğu arasında 4 kata yakın fark bulunmaktadır.

Öte yandan, 1980-1990 arası, Batı Anadolu'nun nüfus yoğunluğunda, % 32.3 oranında artış olurken, Marmara ve Ege kıyılarında % 119.6 oranında artış olmuştur. Yine aynı dönemde Akdeniz'de % 137.1 ve Trakya'da da % 242.1 oranında yükselme olmuştur. Bu artışlar daha çok, batıya doğru iç göçlerin fazlalığından kaynaklanmıştır. Çünkü nüfusun artış oranı Doğu'da, Batı'ya nazaran yüksek iken, nüfusun Batı'da kalabalık oluşu da bu görüşü doğrulamaktadır.

Yine, nüfus yoğunluğunun bölgeler arasında gösterdiği farklar, iller ve hatta aynı ilin değişik semtleri için de de görülmektedir. 1990 sayımına göre Hakkari'de 16 olan nüfus yoğunluğu, Erzurum'da 30, Ankara'da 90, Hatay'da 148, Kocaeli'de 163 ve İstanbul'da da 829 kişidir.

Nüfus yoğunluğunun ülkemizin özellikle kıyı bölgelerinde fazla olduğu dikkati çekmektedir. Buna karşılık Orta ve Doğu Anadolu'da yoğunluk en düşük düzeydedir.

Nüfus yoğunluğunu etkileyen bir çok faktörler vardır. Bunların başında iklim ve toprak şartlarının daha çok kıyı şeritlerinde varoluşu, buralarda nüfusun toplanmasına ve giderek de sayının artmasına yolaçmıştır. Yine ormanların çoğu kıyılardadır. Yağışların az olduğu kurak bölgelerde ise, nüfus yoğunluğunun hızla düştüğü görülmektedir. Bunlara ek olarak kıyı bölgelerinde ulaşım olanakları da kolay ve gelişmiş olup, kara ulaştırmasının yanı sıra geniş çapta deniz ulaştırmacılığı da yapılmaktadır. Bu nedenle söz konusu yörelerde ticari ilişkiler çok yoğundur. Ayrıca çok az da olsa düşük irtifa ve bol oksijenin de kıyı ve deniz sahillerinde emekliler v.s. sınıflarının nüfus yoğunlaşmasında etken olduğu da görülmektedir.

Bütün bunlara ek olarak nüfus yoğunluğunun az veya çok oluşunda arazinin engebeli veya düz oluşunun da etkisinin olduğu da açıktır. Nitekim, Doğu Anadolu'nun fazla engebeli ve dağlık oluşu, nüfusun yerleşme olanaklarını kısıtlamakta ve yoğunluğun da az olmasına yol açmaktadır. Örneğin, 1990 sayımına göre Hakkari'de 16, Artvin'de 28, Ağrı'da 32, Erzurum'da 30, Kars'ta

36 olan nüfus yoğunluğu, kıyı şeridi kentlerinden İçel'de 52, Hatay'da 148, Kocaeli'de 163, İzmir'de 155, Ordu'da 109, Trabzon'da 148 ve İstanbul'da 829 kişidir. Bu rakamlar, kıyı şeritlerinin nüfusun yerleşmesinde önemli rolünün olduğunu göstermektedir.

1990 yılı nüfus sayımına göre ülkemizin nüfus yoğunluğu ortalaması 73 olarak hesaplanmıştır. Ancak bu rakamın belirlenmesinde dağlık, taşlık ve yararlanılamayan topraklar da, yüzölçümünde yer almıştır. Söz konusu araziler düşüldüğünde, yoğunluğun artacağı ve ekonomik yönden yararlanılabilir arazi yüzölçümüne göre gerçek nüfus yoğunluğunun ortaya çıkacağı bilinmektedir. 1983 yılı istatistiklerine göre doğal ve baraj göllerinin yüzölçümü 1.134.000 hektardır. Dağlık, taşlık ve ürün vermeyen topraklar ise 21.277.000 hektar olarak belirlenmiştir. Öyle ise yararlanılamayan yüzölçümü 22.411.000 hektardır. Bu alanı toplam yüzölçümünden düşersek 55.534.000 hektar olarak görülür. İşte bu yüzölçümüne göre nüfus yoğunluğu hesaplanırsa 1983'te kilometre kareye 87 kişinin düştüğü görülür. Yani toplam yüzölçümündeki nüfus yoğunluğu ile ekonomik bakımdan yararlanılabilecek arazi üzerindeki nüfus yoğunluğu arasında (1983'te nüfus yoğunluğu 61 kişi olarak hesaplanmıştır) % 42.6 oranında artış olmaktadır. Bu rakam, ülkemizin nüfus yoğunluğunu daha gerçekçi bir şekilde göstermektedir. Aslında 20.000.000 hektarın üzerindeki ormanlar ile meraların da doğrudan ekonomiye yararlı araziler olmadığı düşünülürse, bu alanların çıkılması ile nüfus yoğunluğunun çok daha fazla artacağı görülür.

Ülkemizin nüfus yoğunluğu, özellikle tarım açısından büyük önem taşımaktadır. Çünkü, ekilebilir arazi denilen tarla arazilerine isabet eden nüfus yoğunluğunun, 100 veya 1000 kişiye düşen tarla arazisinin miktarını etkileyeceği doğaldır. Türkiye'de 1983 istatistiklerine göre tarla arazisi 22.790.000 hektar olduğundan, bu arazi üzerindeki nüfus yoğunluğu 208 kişiye çıkmaktadır. Buna bağ, bahçe ve zeytinlikleri de eklediğimizde, alan 26.393.000 hektara çıkar ki nüfus yoğunluğu 180'e düşer. Buna göre hesaplandığında, 1000 nüfusa isabet eden tarla arazisinin 48 hektar olduğu görülür. Bağ, bahçe ve zeytinliklerle birlikte ele alındığında 100 kişiye düşen arazi miktarı 56 hektara çıkar. Bu rakamlara göre kısaca 10 kişiye 5-6 hektar ekonomik arazinin düştüğü söylenebilir. Aslında bu miktar hiç de küçümsenecek bir rakam değildir. Çiftçi başına hesaplandığında, bu rakamın daha da yükseleceği görülür. Böyle olunca da, Avrupa'nın bir çok tarım ve sanayileşmiş ülkesinden daha iyi durumda olduğumuz gerçeği ortaya çıkar.

Nitekim, 1959 yılında 100 kişiye düşen tarım arazisi miktarı Fransa'da 48, İtalya'da 33, Yunanistan'da da 44 hektardır. Ancak, hala ekonomisinin çok önemli unsurunun tarım ve tarıma dayalı sanayi kollarından oluşan ülkemizde, yine de rakamın fazla yüksek olduğu öne sürülemez. Kaldı ki, tarla arazisinin uygulanan kuru tarım yöntemi sonucu her yıl $1/3$ ' ünün nadasa bırakıldığı düşünülürse, üretim düzeyinin neden arzulanan miktara çıkarılamadığı daha iyi anlaşılmaktadır.

Ülkemizde, nüfus yoğunluğunun hem genelde ve hem de belirli arazi alanlarında düşük oluşu, iç sanayinin gelişmesine de olumsuz etki yapmaktadır. Çünkü, sanayi kollarının kurulması ve geliştirilmesi, herşeyden önce o bölgedeki talebe bağlıdır. Nüfusun azlığı talebin de yetersizliğine yol açacağından, uzun dönemde sanayi tesislerinin kurulmasına engel olmakta ve ayrıca işçi istihdamını da zorlaştırmaktadır. Üretilecek malların tümünün o bölgede satılmaması ve özellikle ihracat imkanları sınırlı ise, belirli bir arz fazlalığının varlığına neden olacaktır. Kısaca arz çok, talep sınırlı olduğundan sanayinin gelişmesi zorlaşacaktır.

Öte yandan nüfus yoğunluğunun azlığı, ulaştırma sektörünün de gelişmesini engelleyici kabul edilebilir. İnşa edilecek bazı demiryollarının zarar etmesi söz konusu olabilecektir. Nitekim, uzun süre Erzurum-Haydarpaşa demiryolunun zarar etmesi, bölgenin nüfus yoğunluğunun ve piyasa ekonomisinin yeterince gelişmemiş olması sonucu mal nakline müsaade etmemesine bağlanmıştır.

Tüm bunlara ek olarak, elektrik santralleri hizmetleriyle kültür ve eğitim kuruluşlarının oluşum ve gelişmesini de yine nüfus yoğunluğu etkilemektedir.

2.5. Faal Nüfus

Bir ülkede yaşayan insanların fonksiyonları çok değişiktir. Bazı şahıslar meslek sahibi, bazıları irat sahibi, kimi ücretli ve maaşlı, kimi öğrenci, kimi ev kadını, kimi sakat veya hasta ve kimi de işsizdir. Daha açık bir deyişle toplumdaki insanların tümü tüketici, fakat bunlardan bir kısmı sadece tüketici, geri kalanı da üretici ve tüketici durumdadır. Onun içindir ki, üreticiler, aynı zamanda tüketici grup içerisinde yer almakta, ancak üretim faaliyetlerinde bulunmak suretiyle de ekonomik faaliyetlerde bulunmaktadırlar. Üretim faaliyetleri de, mal ve hizmet olmak üzere iki şekilde ortaya çıkmaktadır. İşte ülke nüfusu içerisinde üretim faaliyetlerinde bulunanların oluşturduğu "faal nüfus", çalışmayan,

Üretimde bulunmayan ve sadece tüketici durumda olan nüfusa da “faal olmayan nüfus” adı verilmektedir.

Faal nüfusu, daha geniş anlamda tanımlamak gerekirse, bir toplumda mal ve hizmet üretiminde bulunan ve ekonomik değerler meydana getirebilecek nüfustur, denebilir. Kısaca meslek sahibi nüfusa faal nüfus denir.

Faal nüfus, bir ülkedeki ekonomik faaliyetlerin hacmini, beşeri ve ekonomik potansiyeli yansıtır.

Türkiye’de faal nüfusla ilgili bilgiler, nüfus sayım istatistiklerinden sağlanır ve değerlendirmeler söz konusu verilere dayanılarak yapılabilir. 1950 yılı öncesi istatistiki verilerin eksikliği ve mesleklere ilişkin soruların sınırlı oluşu nedeniyle, ülkemizin faal nüfusunun, ancak 1950’den sonrası için incelenmesi olanağı vardır.

TABLO 19: TÜRKİYE'DE 15 YAŞINDAN YUKARI FAAL NÜFUS (1950-1990)

CİNSİYET YILLAR	ERKEK (000)	KADIN (000)	TOPLAM (000)
1950	5956	4766	10724
1955	6758	5282	12040
1960	7558	5203	12761
1965	8208	5135	13343
1970	8785	5266	14051
1975	10475	5574	16050
1980	11568	6274	17842
1985	14452	11603	26055
1990	17335	16931	34266

Tablo 19'da görüldüğü gibi, 1950 yılında 5.956.000 kişi olan erkek faal nüfus, 1990'da 17.335.000'e; 4.766.000 olarak belirlenen kadın faal nüfus ise 16.931.000'e çıkmıştır. Yani sözkonusu dönemde faal erkek nüfus 3 katına yakın oranda artarken, kadın nüfus, 4 kata yakın oranda artmıştır.

Ülkenin toplam faal nüfusu ise 1950'de 10.724.000 iken, 1990'da 34.266.000 kişiye çıkmış ve % 313 dolayında artış kaydetmiştir.

Tablo 20’de ise söz konusu faal nüfusun cinsiyete göre dağılımı ve oranları gösterilmiştir.

1950 yılında erkek faal nüfusun, toplam erkek nüfus içerisindeki oranı % 56.6 iken, bu oran 1970 yılına kadar tedrici azalmalarla seyretmiş ve 1970’de % 48.8’e düşmüştür. Daha sonra tekrar artan erkek faal nüfus oranı, 1990’da % 60.6 olmuştur. Yani ülkenin erkek nüfusunun sayım yılları dikkate alındığı takdirde, hemen hemen yarısının ekonomik faaliyetlere katkıda bulunduğu görülmektedir.

TABLO 20 : 15 YAŞINDAN YUKARI FAAL NÜFUS VE ORANLARI(1950-1990)

CİNSİYET YILLAR	ERKEK NÜFUS (000)	FAAL ERKEK NÜFUS (000)	ERKEK NÜFUS ORAN (000)
1950	10528	5956	56.6
1955	12233	6758	55.2
1960	14163	7558	53.4
1965	15996	8208	51.3
1970	18007	8785	48.8
1975	20745	10475	50.5
1980	23067	11568	50.1
1985	25036	14452	57.8
1990	28607	17335	60.6

TABLO 21 : 15 YAŞINDAN YUKARI FAAL NÜFUS VE ORANLARI (1950-1990)

CİNSİYET YILLAR	KADIN NÜFUS (000)	FAAL KADIN NÜFUS (000)	KADIN NÜFUSA ORANI (000)
1950	10420	4766	45.7
1955	11831	5282	44.6
1960	13591	5203	38.3
1965	15394	5135	33.4
1970	17598	5266	29.9
1975	19603	5574	28.4
1980	21670	6274	29.0
1985	24526	11603	47.3
1990	27866	16931	60.8

TABLO 22 : 15 YAŞINDAN YUKARI FAAL NÜFUS VE ORANLARI (1950-1990)

NÜFUS YILLAR	TOPLAM NÜFUS (000)	TOPLAM FAAL NÜFUS (000)	TOPLAM NÜFUSA ORAN (%)
1950	20947	10724	51.1
1955	24065	12040	50.0
1960	27755	12761	46.0
1965	31391	13343	42.5
1970	35605	14051	39.5
1975	40348	16050	39.8
1980	44737	17842	39.9
1985	49562	26055	52.6
1990	56473	34266	60.7

Kadın nüfus içerisinde faal olanların oranı 1950'de % 45.7 iken, bu oran, erkek nüfusta olduğu gibi tedrici azalmalarla 1975'te % 28.4'e düşmüştür. 1980 sayımına göre ise tekrar çok az artışla % 29.0 olmuştur.

Toplam faal nüfusun, ülke nüfusu içerisindeki oranı 1950'de % 51.1 iken, bu oran giderek azalma göstermiş ve 1970'te % 39.5'e kadar düşmüştür. Daha sonraki 10 yıl içerisinde hemen hemen aynı kalmıştır. 1990 sayımında ise bu oran tekrar % 50'lerin üzerine çıkmıştır.

Aslında faal erkek ve kadın nüfus, 1950'den sonra sayı olarak artmışsa da, ülkemizin nüfusundaki % 2.3-3.0'a yakın orandaki hızlı artış nedeniyle faallerin toplam nüfus içerisindeki oranı azalmıştır. Ayrıca ülkenin ekonomik gelişmesinin, artan hızlı nüfus karşısında tüm faal çağıdakileri istihdam edecek hızda olmayışı da faallerin oranının düşüklüğünde etkili olmuştur. Daha açık bir deyişle genç yaştaki nüfusun çok kalabalık oluşu ve söz konusu yaşlardaki kaydedilen hızlı artışlar, sayısal olarak faal nüfusun artışına, fakat oran olarak azalmasına yol açmıştır. Çünkü, 15-64 yaş grubunun nüfus artış hızı, istihdamdan daha fazla olmuştur.

Ülkemizde, 1950-1980 yılları arası faal erkekler oranı % 50' ler dolayında kalmıştır. Ancak burada faal erkek nüfus, ülkenin toplam erkek nüfusuna oranlanmıştır. Aslında, 15-65 yaşlar arasındaki erkek nüfus dikkate alındığında bir oranlama yapılırsa, bir diğer deyişle, faal erkekler, çalışabilecek yaştaki nüfusa oranlanırsa, bulunan % 50'ler dolayındaki oranın çok daha fazla artacağı görülecektir. Söz konusu oran, 1980 yılında 15-65 yaş arasındaki erkek nüfus 13.168.000 olduğuna göre, % 87.8' e çıkar. Bu da gösteriyor ki, ülkemizde çalışabilecek yaştaki erkeklerin büyük bir kısmı faaldir.

Bir ülkede faallerin az veya çok oluşu, genellikle çalışma verimliliği ile ilgilidir. Nitekim, bazı ülkelerde, iş verimliliği nedeniyle gelirler yükseldikçe, çalışan nüfusun daha çok insanın geçimini sağlayabilmesi olanağı ortaya çıkmaktadır. Öyle ki, çalışamaz duruma geldiklerinde de, arttırdıkları tasarrufları ile kolayca işten çıkabilmekte ve rahatça geçimlerini sağlamakta, yaşamlarını sürdürebilmektedirler. Ülkemizde 65 yaşını aşmış erkeklerin dahi % 80 - 90'ının çalışmakta olduğu dikkate alınır, konu daha iyi anlaşılır duruma gelecektir. Belçika, Amerika, İngiltere ve Almanya gibi gelişmiş ülkelerde söz konusu nüfusun sadece % 25-30' u çalışmaya devam etmekteyken, bizde % 90'a yakını faaliyetlerine devam etmeleri, bunların miktarının bir hayli fazla olduğunu göstermektedir. Her ne kadar ülkemizde faal

erkeklerin sayısı artma eğilimi göstermiş ve 12.000.000'a yaklaşmış ise de, bu miktar yine de az kabul edilebilir. Çünkü ülkemizde kısmen de olsa iş verimliliği düşüktür. Çalışanların sayısındaki artış, verimliliğin hızla arttığı anlamına gelmez.

Kadınlar açısından konu incelendiğinde, faal kadınların 15-65 yaş arasındaki nüfusa oranlandığında, çalışan kadınların, çalışabilecek kadınlar içerisindeki oranının % 52'ye çıktığı görülür. 1980 yılında 15-65 yaş arasındaki kadın nüfus 12.159.000 kişi olup, faal kadınların sayısı da 6.274.000'dir. Bu oran aslında önemli sayılabilecek derecede yüksektir. Ancak, tarım sektöründe ücretsiz olarak aile fertlerine yardımda bulunan kız ve kadın nüfusun da faal sayılmasının, sayı ve oranı yüksek gösterdiğini de vurgulamak gerekir.

Toplam faal nüfusun, sadece çalışabilecek yaşta yani 15-65 yaş grubundaki nüfus içerisindeki oranını da belirledik. Toplam faal nüfus 1990 sayımına göre 34.266.000 kişi, 15-64 yaşındaki ülke nüfusu da 45.942.000 kişidir. Böylece faal nüfusun çalışabilir yaştaki nüfusa oranı % 74.6'dır. Bu oran da yine ülkemiz açısından düşük sayılmamalıdır.

Ülkemizde 1-64 yaş arasındaki nüfus faal kabul edildiğinden, gerek rakamlar ve gerekse oranlar bir hayli yüksek çıkmaktadır. Aslında faal olarak kabul edilen nüfusun tümünü iş gücü arzı kabul etmek doğru değildir. Çünkü bu nüfusun içerisinde öğrenciler, askerler, sakat ve hastalar, çalışmak istemiyen ev kadınları ve erkekler ile işsiz ve gizli işsizler de vardır. Bununla beraber 15 yaşından küçük olup ta doğrudan iktisadi faaliyetlerde bulunan erkek ve kız çocuklar ise faal olmayan nüfus içerisinde yer almaktadır. İşte bu nedenlerle, 1970'ten sonraki sayım dönemlerinde 12 yaşından yukarı nüfus, D.İ.E.'ce faal nüfus olarak benimsenmiş ve 1975 yılı nüfus sayımından itibaren nüfus istatistiklerinde faal nüfus 12 ile 65 yaş arasındaki nüfus olarak yer almıştır.

1980 nüfus istatistiklerine göre, ülkemizdeki tüm okullarda mevcut öğrenci sayısı 8.135.000 kişidir. Bunlardan sadece 15 yaşından yukarı olanların orta dereceli okullarla yüksek okullarda öğrenci olduklarını kabul edersek, 15 yaşından yukarı öğrenci sayısını 2.440.000 olduğu görülmektedir. Öte yandan 21.670.000 kadın nüfustan çalışmayanların bulunduğunu ve hatta miktarının çok olmasına karşın, ancak 15 yaşından küçük faal nüfusu karşılayacak düzeyde olduğu varsayılırsa, sakat ve hastalarla birlikte 3.500.000 kişinin faal olmadığı görülecektir. Bu rakama öğrencilerde katıldığında, 6.000.000 gayri faal nüfusun bulunduğu görülecektir. Buna göre kabaca bir tahminle, ülkemizde

1984 yılında 4.000.000 dolayında bulunan işsiz sayısı, 1990 yılında 6.000.000 dolayında gerçekleşmiştir. Bu takdirde, ülkemizde faal nüfus içerisinde gözüken 12 milyondan fazla nüfusun çalışmadığı ve sadece tüketici durumda olduğu gerçeği ortaya çıkar. Bu demektir ki, 1990'da 45.942.000 kişi olarak gösterilen faal nüfus, gerçekte 33 milyona düşer.

Buna göre, çalışmayan nüfus, aktif faal nüfustan çıkarıldığında gerçek işgücü arzının belirlenebileceği ortaya çıkar.

Yani:

İşgücüne katılma oranı = İşgücü arzı/Faal nüfus x 100
'dür.

Bu formüle göre iş gücü arzı 1980 yılı için % 35 olarak bulunur. Bu oran aslında ülkemiz açısından pek de yüksek sayılmaz. Çünkü 1962 yılında ülkemizde bu oran % 44.0, 1965'te % 43.4, 1968'de ise % 38.8 idi. Görüldüğü gibi her geçen yıl iş gücüne katılma oranında giderek azalma meydana gelmiştir. Bunda, hızlı nüfus artışı karşısında istihdam imkanlarının sınırlı kalmasının rolü büyüktür. 1968 yılında işgücüne katılma oranı İtalya'da % 37.9, Fransa'da % 41.5, Almanya'da % 44.3, Hollanda'da % 36.4, İspanya'da % 38.4, Japonya'da da % 50.1' dir. 1980'den sonra bu oranın anılan ülkelerde daha da yükseldiği tahmin edilmektedir. Çünkü, söz konusu ülkelerin nüfus artış hızı çok düşük olup, yaklaşık olarak % 1 dolayındadır. Halbuki gelişme hızları bu oranın üzerindedir. Öyle ise, işgücüne katılma oranında bir artma beklemek doğaldır.

Türkiye'de hızlı sanayileşme süresi içerisinde işgücüne katılma oranının yükselmesinin sağlanabileceği düşünülebilir. Ayrıca son yıllardaki nüfus artış hızının da önemli ölçüde yavaşlamaya başladığı ve % 2 dolayında seyrettiği de dikkate alınırsa, çalışan nüfusun sayı ve oranının artırılmasının mümkün olabileceğine gerçek gözüyle bakılmalıdır.

2.6. Faal Nüfusun Dağılışı :

Bir ülkedeki kişilerin belirli bir kısmının hiç çalışmadığı ve sadece tüketici durumunda oldukları; ancak belirli bir grubun ekonomik faaliyetlerde bulunarak mal ve hizmet meydana getirdiklerini, yani üretici oldukları bilinmektedir. Çalışan nüfus ise, çeşitli üretim alanlarında faaliyette bulunur. Nitekim, bir grup insan

tarım, ormancılık, avcılık ve balıkçılıkla uğraşırken, bir başka nüfus topluluğu sanayi, ticaret, ulaştırma faaliyetlerinde bulunmakta, bir başka grup ta sadece hizmet sektöründe görev almaktadır.

Belirtilen her sektördeki çalışanlar da, faaliyet alanlarındaki ihtisas ve sanatları itibariyle değişiklik gösterirler. Bu teknik konu ve ihtisasları, onların mesleklerini oluşturur. Mesleklerini ifa edenler, bu işleri yine farklı üretim alanlarında yerine getirirler. Örneğin, bir müteşebbis sınıfı dendiği zaman bu, tarım sektöründe olabileceği gibi, sanayi alanında da söz konusu olabilir. Onun içindir ki, kişisel sanat ve hizmetlerin görüldükleri sahaya “İktisadi faaliyet şubesi” denir. Her iktisadi faaliyet şubesinde de çeşitli kademelerde görevleri yerine getirirler. Şahısların bulundukları bu kademelere de “meslekteki mevki” adı verilir.

Tablo 21’ de 12 yaşından yukarı faal nüfusun mesleklere göre dağılımı, 1990 yılı nüfus sayımına dayanılarak gösterilmiştir. Her ne kadar faal nüfus, 15-64 yaş arası kabul edilmekte ise de, Devlet İstatistik Enstitüsü 1970 yılından sonraki yayınlarında faal nüfusu, 12 yaşından yukarı nüfus olarak aldığından, tabloda nüfusun mesleklere göre dağılımı söz konusu kriterlere göre belirlenmiştir.

**TABLO 23: 12 YAŞINDAN YUKARI FAAL NÜFUSUN
MESLEKLERE GÖRE ORANI VE DAĞILIMI (1990)**

NÜFUS MESLEKLER	NÜFUS (000)	ORAN (%)
TEKNİK ELEMAN VE SER.MESLEKİ	1282	3.7
MÜTEŞEBBİS VE İDARECİLER	236	0.7
TİCARET VE SATIŞ PERSONELİ	1310	3.8
TARIM HAYVANCILIK V.S.	12528	36.6
İDARİ PERSONEL V.B.	959	2.8
ŞAHSİ HİZMET GÖRENLER	1430	4.2
TARIM DIŞI FAALİYETTE BULUN.	5632	16.4
DİĞERLERİ	10586	30.9
İŞİ OLMAYIP İŞ ARAYANLAR	303	0.9
TOPLAM	34266	100.0

Sayım yılları itibariyle incelendiğinde, faal nüfus içerisinde meslek sahibi olanların sayılarında belirgin artışların olduğu dikkati çekmektedir. Öyle ki bu artışlar, bazı mesleklerde çok hızlıdır. 1965'te teknik eleman ve serbest meslek sahipleri 310.000 iken, bu rakam 1990'da 4 misli bir artışla 1.282.000 kişiye çıkmıştır. Müteşebbis ve idareci sayısı 1965'te 354.000, 1990'da 236.000; tarımla uğraşanların sayısı 1965'te 9.962.000, 1990'da 12.528.000'dir. Diğer meslek gruplarında da yine önemli artışların olduğu görülmektedir. Fakat burada dikkati çeken önemli husus, tarımla uğraşanların sayısının fazla artmadığı ve çok yavaş seyrettiğidir. Nitekim, 1960'da 9.925.000, 1965'te 9.962.000 ve 1990'da da 12.528.000. kişi oluşu bunu doğrulamaktadır. Görülüyor ki, nüfustaki hızlı artışa rağmen, tarımsal nüfus sayısındaki artış çok yavaş olmuştur. Bunun nedeni, tarımdaki gizli işsiz ve işsizlerin sanayileşmedeki ilerleme ile birlikte sanayi sektörü ve diğer üretim alanlarına kaymış olmalarıdır. Oranları dikkate aldığımız zaman konu daha iyi görülmektedir. 1960 yılında tarımsal faal nüfusun 15 ve daha yukarı yaştaki nüfus içerisindeki oranı % 60.1 iken, bu oran 1965'te % 55.0 ve 1990'da da % 36.6'ya düşmüştür. Kısaca esas meslekler içerisinde tarımın önemi giderek azalmıştır. Bu da ülkenin ekonomik gelişmesinin bir göstergesi kabul edilebilir. Bu gün için Türkiye'den çok daha fazla tarımsal üretimde bulunan ülkelerde tarımsal faal nüfus oranının % 10' lar dolayında oluşu, ülkemizde tarım sektörünün fazla nüfus barındırmasının, sektörün gelişmesine olumlu katkısı olduğunu söylemek mümkün değildir. Ancak, üretim düzeyinde herhangi bir azalma olmaksızın tarım sektöründen çok sayıda gizli işsiz sanayiye aktarılması, bir yandan tarımsal çalışan nüfusun yükünü azaltırken, öte yandan da sanayinin gelişmesine olumlu katkıları olacağı açıktır.

Diğer mesleklerdeki faal nüfusun oransal değerleri üzerinde de durulmasında yarar vardır. Faal nüfus içerisinde 1965'te % 1.7 olan teknik eleman ve serbest meslek sahibi nüfusun oranının 1990'da % 3.7'ye yükselmiş; müteşebbis ve idarecilerin 1965'te % 1.9 olan oranı, 1990'da % 0.7' ye düşmüştür. Bu da ülkemiz açısından olumlu bir gelişmedir. Çünkü, teknik eleman sayısındaki artış, üretim teknolojisinin gelişmesine katkıda bulunur.

1990 yılı istatistiklerine göre, faal nüfusun hala üçte birinin tarımla uğraştığı açıkça görülmektedir. Tarımdan sonra ikinci sırayı tarım dışı faaliyetler almaktadır. Daha sonra da şahsi hizmetler, teknik eleman ve ticaret ve satış personeli ile müteşebbis ve idareciler gelmektedir.

Tabloda görülen önemli bir konu da, mesleği olduğu halde iş arayıp bulamayanlar grubudur. Bu rakamın 300.000'e yakın ve oranın da % 1'e dayandığı düşünülecek olursa, hiç de önemsenmeyecek bir konu değildir. Çalışabilir yaş ve meslekte iken, iş bulamamaları, istihdam imkanlarının yetersizliğinden kaynaklanmaktadır. Bu nüfusun da faal hale gelmesiyle üretim düzeyinin artırılmasında olumlu sonuç alınacağı da bir gerçektir. Bu da ancak, istihdam imkanlarının genişletilip, geliştirilmesi ve yeni iş sahalarının açılmasıyla sağlanabilecektir. Tabloda şahsi hizmet görenlerin sayısı olan 1.430.000 kişilik nüfusun iktisaden faal olmaması ülkemiz açısından önemli bir sosyal ve ekonomik sorun meydana getirmektedir.

Ülkemizde, mesleklerin yürütüldüğü çeşitli iktisadi faaliyet kollarına göre faal nüfusun dağılımı ise Tablo 22'de görülmektedir.

Ülkemizde 1970 yılından sonra tarım sektöründeki faal nüfus oranı önemli ölçüde azalmışsa da, hala 1990'da bu oran % 36.6'dır. Gerçi tarımla uğraşanların oranı 1970'ten 1990'a kadar, 20 yıllık dönem içerisinde % 36 oranında azalmıştır. Buna rağmen faal nüfusun önemli bir kısmının faaliyet alanının tarım olduğu dikkati çekmektedir. Hızlı sanayileşme süreci içerisinde bulunan ülkemizde bu oran hiç de düşük sayılmaz. Nitekim, 1966 yılında ABD tarımsal faal nüfus oranı % 5, İngiltere'de % 9, Batı Almanya'da % 11, Fransa'da % 17, Japonya'da % 21, İspanya'da % 35 ve Yunanistan'da % 50 iken, Türkiye'de 1980'de % 52.5 oluşu bir hayli yüksek kabul edilebilir. Bu sonuç, tarımın ülke ekonomisindeki öneminin son yıllarda azalmasına rağmen, hala faaliyet kollarının ön sırasında yer aldığını göstermektedir. 1980 yılı sayım istatistiklerine göre tarım sektörünü, % 14.5 oranı ile toplum hizmetleri, sosyal ve kişisel hizmetler faaliyet kolu izlemektedir. Daha sonra sırayla imalat sanayi, toptan ve perakende ticaret, inşaat ve bayındırlık işleri gelmektedir. Ulaştırma ve haberleşme % 3.0, mali kurumlar % 1.6, madencilik %1.0 oranında faal nüfusu barındırmaktadır. En düşük oran ise elektrik, gaz ve su faaliyet kolundadır.

Sayım dönemlerini dikkate alarak bir karşılaştırma yaparsak, tarım faaliyet kolundaki nüfus oranında 1970'e göre azalma; madencilik, imalat sanayi, inşaat ve bayındırlık işleri; elektrik, gaz ve su hizmetleri, mali kurumlar ve toplum hizmetlerinde artış olduğu dikkati çekmektedir. Toptan ve perakende ticarete de azalma meydana gelmiştir. Ulaştırma ve haberleşme hizmetlerinde ise 10 yıllık dönemde hemen hemen hiç bir değişiklik olmamıştır. Öte yandan iyi tanımlanamayanların

sayısının 1970'ten itibaren giderek azalma, sayım istatistiklerinin daha sağlıklı yürütülmüş olduğunu göstermektedir.

1980 yılında 840.000'e yakın kişinin iş bulamadığı ve 99.000 kişinin de bilinmediği istatistiklerde yer almıştır. Önceki yıllar için ise bu veriler istatistik bültenlerinde mevcut değildir. Her ne olursa olsun, ülkemizde iş bulamayanların sayısının, hızlı nüfus artışından ötürü bir hayli kabarık olduğu ve 1990'den sonra da artabileceği de bir gerçektir.

Türkiye'de meslekteki mevkiye göre faal nüfusun bilinmesinin büyük yararı olacağı muhakkaktır. Bu nedenle Tablo 23'te bu nüfus gösterilmiştir.

Türkiye'de meslekteki mevkilerin belirlenmesine 1950 nüfus sayımından itibaren başlanmıştır. Tabloda ise 1990 yılı rakamları yer almaktadır. 1982 yılında işverenlerin sayısı 225.524 iken, 1990'da 313.175'e; ücretlilerin sayısı 3.444.383 iken, 1990'da 8.990.727'ye çıkmıştır. Aynı dönemde kendi hesabına çalışanların sayısı da 1.391.512'den 5.204.162'ye çıkmıştır.

1965 yılında meslekteki mevkiler itibariyle faal nüfusun % 1.0'ı işveren iken, 1982'de bu oran % 4.2, 1990'da ise % 1.4'e düşmüştür. Ücretlilerin oranı 1965'te % 22.4 iken, 1982'de % 64.6'ya, 1990'da ise % 38.4'e düşmüştür. Kendi hesabına çalışanların oranı % 28.7'den % 26.2'ye, 1990'da ise % 22.3'e düşmüştür. Aile içinde ücretsiz çalışanların oranı da sırasıyla % 47.3'ten % 5.0'a, 1990 yılında ise % 37.9'a çıkmıştır.

Öte yandan, Tablodan da anlaşılabileceği gibi, 1990 yılı istatistiklerine göre, erkeklerin % 1.3'ü ve kadınların da % 0.1'i işveren; erkeklerin % 19.6'sı ve kadınların da % 2.7'si kendi hesabına çalışan faal nüfustur. Erkeklerin % 11'i ve kadınların da % 6.9'u aile içinde ücretsiz faaliyette bulunmakta; erkeklerin % 32.2'si ve kadınların % 6.4'ü ücretli olarak çalışmaktadırlar. Bu da gösteriyor ki, erkeklerin, kadınlara nazaran oransal olarak meslekteki mevkilere göre daha fazla oldukları, mevkiler; işveren ve kendi hesabına çalışanlar gruplarıdır. Kadınların ise erkeklere göre daha çok oldukları mevkiler ise, aile içerisinde ücretsiz çalışma ve ücretli olmalarıdır.

Burada yurt içi istihdam sorununa da değinmekte yarar vardır. Ekonomik yönden bu sorun, ülkenin insan gücünü en verimli şekilde kullanıp kullanmamak ve kalkınma hedefleri doğrultusunda seferber edip etmemektir. Kişisel istihdam sorunu ise, fertlerin temel hakları olan yeterli kazanç ve psikolojik tatmin sağlayabilecekleri bir işe sahip olup olmadıklarını incelemektir.

İşsizlik, sosyal ve siyasi yönden çok önemli bir sorun ise de ekonomik açıdan aynı derecede bir israf olarak kabul edilmelidir. Onun içindir ki, sosyal barışın en önemli unsuru işsizliğin azaltılması veya tamamen önlenmesidir. Aslında faal nüfusun iş gücü haline getirilemeyen ve üretime katılamayan kısmının büyümesi, üretim düzeyindeki artışın yavaşlamasına ve ekonominin yarattığı katma değerın bölüşümünde yetersizliğe yol açar ki, bu vatandaşların hayat standardının düşmesi anlamına gelir. Türkiye’de istihdam ve işsizlik konusunda yeterli veriler maalesef yoktur. Ancak belirli yöntemlere göre tahminlerle yetinilmektedir. Bu nedenle gerçek rakamların verilmesi olanaksızdır. Ancak 1980 yılında Devlet İstatistik Enstitüsünün genel nüfus sayımı % 1 örnekleme sonuçlarına göre, 12, 13 ve 14 yaş grubunun da faal nüfus kapsamına alınmasıyla işsiz nüfus oranı % 6.2 olarak belirtilmiştir. Fakat Devlet Planlama Teşkilatının 1980 yılı 15 ve daha yukarı çalışan nüfus istatistiklerine göre ise bu oran % 15.4 olarak belirtilmiştir. Buna göre, 1980 yılında D.İ.E. rakamları dikkate alındığında ülkemizdeki işsiz sayısının 1.077.797; D.P.T. rakamlarına göre ise 2.607.574 kişidir. 1983 yılı tahminlerine dayanarak Türkiye’deki işsiz sayısının 3.565.900 kişi olduğu “İktisadi Rapor 1984” te gösterilmiştir.

OECD ülkelerine bakıldığında, 1975’ten bu yana istihdam yapısının değiştiği ve kadınların istihdama katılma oranının arttığı görülmektedir. Ülkemizde kadınların istihdama katılma oranının, yıllar itibariyle önemli ölçüde yükselme kaydettiği, fakat oran olarak nisbeten düşük kaldığı anlaşılmaktadır. Özellikle kadınlar için bir part-time çalışma modelinin henüz yerleşmemiş oluşu bunda etkin rol oynamıştır. Bu nedenle söz konusu çalışma yönteminin ülkemizde uygulanması, istihdam yönünden kadın oranını arttıracaktır.

**TABLO 24: MESLEKTEKİ MEVKİYE GÖRE FAAL NÜFUS
(1990)**

CİNSİYET MESLEKLER	ERKEK (000)	KADIN (000)	TOPLAM (000)	%
İŞVERENLER	293820	19355	313175	1.4
KENDİ HESABINA ÇALIŞAN.	4591394	612768	5204162	22.3
AİLE İÇİNDE ÜCRETSİZ	2584412	6286865	8871277	37.9
ÜCRETLİLER	7501464	1489263	8990727	38.4
TOPLAM	14971090	8408251	23379341	100.0

2.7. Yurt Dışı İstihdam

1960'tan sonra başlayan ve yurt dışına çalışmak üzere giden işçilerin istihdam sorunu, üzerinde önemle durulması gereken bir konudur.

1.5 milyona yakın Türk işçisine dış ülkelerde istihdam imkanları bulunması, ülkemizin karşılaştığı işsizlik sorununun çözümüne büyük ölçüde yardımcı olmuştur. Özellikle şehirlerden yurt dışına gidenlerin, işsizlik açısından toplum yapısında meydana gelebilecek sosyal ve ekonomik etkileri azaltmıştır.

Yurtdışı istihdamın yararlarının başında, giden işçilerin o ülkede elde ettikleri gelirlerinin bir kısmını yurda göndermek suretiyle, ülkenin döviz ihtiyacının karşılanmasına katkıda bulunmaları gelir. Ayrıca ülkemizde sermaye oluşumuna da büyük katkılarının bulunduğu da bir gerçektir.

Yine, yurt dışına giden işçilerin bir kısmının gizli veya açık işsiz olmaları nedeniyle, ülke içi tüketimdeki azalma yoluyla tasarruf hacmini genişletmiş, ülkede kalanların gelir düzeylerinin yükselmesine ve harcamalarının azalmasına yol açmış olması ikinci faydasıdır. Çünkü, çok sayıda gizli işsiz ve işsiz sayısının bulunduğu bilinmektedir. Özellikle tarım sektöründen yurt dışına giden işçiler, söz konusu sektörde üretim düzeyinde herhangi bir düşüşe neden olmaksızın, tüketimi azaltmak suretiyle geride kalan faktörlerin gelirlerinin artmasına yardımcı olmuşlardır. Böylece artık gelir, tasarruf edilmek suretiyle sanayi sektörüne kaydırılabilmiş ve sanayinin gelişmesinin hızlanmasına olumlu etkide bulunmuşlardır.

Bütün bunlara ek olarak, yurt dışındaki işçi çocuklarının kesin dönüş halinde karşılaşacakları intibak ve eğitim sorunlarının çözüme kavuşturulması konusunun büyük önem taşıdığı da gözardı edilmemelidir. Gerçi son yıllarda Hükümetler tarafından bu konuya ciddiyle el atılmıştır. Fakat alınacak önlemlerin daha da arttırılması ve süreklilik arz etmesinin sağlanması büyük yarar sağlayacaktır.

**TABLO 25: İŞ VE İŞÇİ BULMA KURUMU ARACILIĞIYLA YURT DIŞINA GİDEN
TÜRK İŞÇİLERİNİN SAYISI**

ÜLKELER	YURT DIŞINA GİDEN İŞÇİLERİN SAYILARI						
	1965	1970	1975	1980	1981	1983	
ALMANYA	45.572	96.936	640	764	274	43	
AVUSTURALYA	---	---	---	400	321	181	
AVUSTURYA	1.973	10.622	236	924	184	7	
BELÇİKA	1.661	431	59	35	13	2	
FRANSA	---	9.036	25	21	6	4	
HOLLANDA	2.181	4.843	32	32	81	4	
İSVİÇRE	122	1.598	229	549	379	209	
LİBYA	---	---	---	15.090	30.667	23.292	
S. ARABİSTAN	---	---	---	5.643	14.379	20.238	
DİĞER ÜLKELER	11	6.109	3.228	5.016	12.499	8.490	
TOPLAM	51.520	129.575	4.449	28.474	58.803	52.470	

3. SONUÇ

Ekonomik büyüme ve gelişmenin gerçekleşmesi, insan sayısının artışından çok, sağlıklı, eğitim görmüş, kalifiye ve meslek sahibi kişilerin artışına bağlıdır. Onun içindir ki ülkemizde nüfusun hızlı arttığı dikkate alınır, nüfus artış hızının yavaşlatılması konusunda gerekli önlemlerin alınmasının veya varolanların genişletilmesinin ekonomik gelişmeyi olumlu yönde etkileyeceğini vurgulamak gerekir. Daha açıkçası, ülkemizin optimum nüfus miktarı konusunda ayrıntılı çalışmaların yapılması ve bu miktarın belirlenmesi zorunluluğu vardır. Optimum nüfus, çeşitli görüşlerin varolmasına rağmen , genelde kişi başına üretimin en yüksek düzeye çıkarılabildiği nüfus olarak bilinir. Bir diğer deyişle, bir toplumda kişi başına düşen gelirin en yüksek, yani maksimum olduğu nüfustur. Bir başka görüşe göre de optimum nüfus, kişi başına yaratılabilir faydanın maksimum olduğu nüfustur. Kısaca, kişi başına yaratılabilir tasarruf miktarının en yüksek düzeye ulaşması halindeki nüfus, optimum kabul edilmektedir.

Sonuç olarak, ülkemizin ekonomik gelişmesinin hızlandırılması ve toplumun refahının artırılması bakımından; nüfus artış hızının yavaşlatılmasının ve eğitimde teknik alanlara ağırlık verilmesinin büyük önem taşıdığı görülmektedir.

KAYNAKLAR

1. CILLOV, Haluk; "Türkiye Ekonomisi", İstanbul, 1972 .
2. HİÇ, Mükerrerem; "Türkiye Ekonomisinin Analizi", İstanbul,1980.
3. KILIÇBAY, Ahmet; "Türkiye Ekonomisi", Ankara, 1984.
4. SAĞLAM, Dündar; "Türkiye Ekonomisi", Ankara, İktisadi Rapor, 1984.
5. Nüfus Etüdleri Enstitüsü Bültenleri, Hacettepe Üniversitesi.
6. Nüfus Sayımları, 1955-1990.
7. İstatistik Yıllıkları, 1973-1990.
8. Türkiye Ekonomisi ve Türk Ekonomi İlmî, Marmara Üniversitesi, Türkiye Ekonomisi Araştırma Merkezi, İstanbul, Sayı 1, Ekim 1985.